

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра української філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

Магістр

на тему: ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ВЕЛИКОЇ ПРОЗИ

ІРЕН РОЗДОБУДЬКО

Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.01 Українська мова та література

Шифр ДРФУМмз. 022112.01.02.00

студентки II курсу групи ФУМмз-22-1 _____ О. ВОЛОБУЄВА
Дата Підпис

Керівник _____ Л. ОЛІЙНИК, канд. філол. наук, доцент
Підпис

До захисту допускаю:

В. о. завідувача кафедри української філології _____ А. ЯНЧИШИН
Підпис

Хмельницький 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	української філології
Рівень вищої освіти	магістр
Галузь знань	03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність	035 «Філологія»
Спеціалізація	35.01 «Українська мова та література»
Освітня програма	освітньо-професійна

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри української філології

Інна Царалунга

23 вересня 2022 року

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ ВОЛОБУЄВОЇ ОЛЬГИ ВАСИЛІВНИ

1. **Тема роботи:** «Художня своєрідність великої прози Ірен Роздобудько» затверджена наказом ректора університету від 15 серпня 2023 року № 7.

Керівник роботи – Л. В. Олійник.

2. **Термін подання студентом завершеної роботи** – грудень 2023 року.

3. **Вихідні дані роботи.** Незважаючи на наявність низки теоретико-практичних напрацювань Н. Галушко, Я. Голобородько, С. Філоненко, О. Яценко та інших дослідників, комплексна характеристика художньої своєрідності великої прози Ірен Роздобудько не виконувалася, що обумовлює актуальність теми кваліфікаційної роботи магістерського рівня.

4. **Перелік підлеглих розробці питань.**

1. Визначення характерних рис української жіночої прози.
2. Вивчення творчого шляху Ірен Роздобудько.
3. З'ясування внеску Ірен Роздобудько у розвиток жіночої літератури в Україні.
4. Огляд романів Ірен Роздобудько для визначення характерних рис жіночої прози.
5. Установлення особливостей вивчення творчості Ірен Роздобудько у школі та вищій школі.
6. Укладання методичних рекомендацій щодо вивчення творчості Ірен Роздобудько в школі.
7. Консультанти розділів дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

Дата видачі завдання – 14 вересня 2022 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Найменування етапів виконання дипломної роботи	Термін виконання	Примітка
1	Обрання теми дипломної роботи	Вересень 2022 року	
2	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень 2022 року	
3	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Вересень-листопад 2022 року	
4	Написання першого розділу дипломної роботи	Грудень 2022 – квітень 2023 року	
5	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації у збірниках наукових праць та участі у конференціях	Лютий, квітень 2023 року	
6	Написання другого і третього розділів дипломної роботи	Травень-вересень 2023 року	
7	Написання «чорнового» варіанту дипломної роботи	Жовтень-листопад 2023 року	
8	Попередній захист дипломної роботи	Грудень 2023 року	
9	Остаточне завершення дипломної роботи	Грудень 2023 року	
10	Подача дипломної роботи на кафедру	Грудень 2023 року	

Студентка _____ Ольга ВОЛОБУЄВА

Керівник _____ Любов ОЛІЙНИК

АНОТАЦІЯ

Тема роботи: **«Художня своєрідність великої прози Ірен Роздобудько»**. Автор – **Волобуєва О.В.** Науковий керівник – **Олійник Л.В.** Обсяг дипломної роботи – 91 сторінка, із них 82 сторінки основного тексту. Робота доповнена списком використаної літератури із 90 найменувань.

Ключові слова: *проза, роман, жіноча література, І. Роздобудько, роман-апокриф, художня своєрідність.*

Об'єктом дослідження є прозова творчість української письменниці І. Роздобудько.

Предмет дослідження – художня своєрідність великої прози І. Роздобудько.

Мета магістерської роботи – дослідити художню своєрідність великої прози І. Роздобудько (на прикладі романів «Гудзик», «Гудзик – 2», «Фаріде», «Метелик не кричить»).

У першому розділі дослідження звертається увага на роль І. Роздобудько у розвитку сучасної української жіночої прози. Розділ розпочинається з аналізу характерних рис сучасної української жіночої прози протягом першої чверті ХХІ століття. Далі у розділі аналізується внесок І. Роздобудько у розвиток жіночої літератури в Україні.

Другий розділ присвячений аналізу специфіки творчості І. Роздобудько на прикладі її романів «Гудзик», «Гудзик – 2. Десять років по тому», «Фаріде» та «Метелик не кричить». В розділі розглядаються основні риси та особливості цих романів, включаючи структуру, сюжет, героїв, стиль письменниці та художню цінність кожного твору.

Третій розділ присвячений вивченню творчості І. Роздобудько в школі та ВНЗ. Дослідження включає аналіз методів та засобів використання творчості письменниці у навчальному процесі на прикладі занять.

Автор _____ О. ВОЛОБУЄВА

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ І. РОЗДОБУДЬКО У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ.....	10
1.1. Характерні риси сучасної української жіночої прози першої чверті XXI ст.	10
1.2. Внесок І. Роздобудько у розвиток жіночої літератури в Україні ...	20
РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧАЛЬНІ РИСИ ВЕЛИКОЇ ПРОЗИ І. РОЗДОБУДЬКО (НА ПРИКЛАДІ РОМАНІВ «ГУДЗИК», «ГУДЗИК – 2», «ФАРІДЕ», «МЕТЕЛИК НЕ КРИЧИТЬ»)	31
2.1. Специфіка роману «Гудзик» та його продовження «Гудзик – 2. Десять років по тому».....	31
2.2. Художня цінність роману-апокрифу І. Роздобудько «Фаріде»	42
2.3. Специфіка художнього осмислення соціальних проблем у творчості Роздобудько на прикладі роману «Метелик не кричить»	52
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ І. РОЗДОБУДЬКО У ШКОЛІ ТА ВИЩІЙ ШКОЛІ	68
3.1. Методичні основи уроку позакласного читання «Кіно та література: точки перетину. Історії татарки Саїде Аріфової у романі «Фаріде» Роздобудько та фільмі А. Сеїтаблаєва «Чужа молитва» (9 клас)	68
3.2. Особливості заняття «Соціальні проблеми сучасності в масовій літературі. Роман І. Роздобудько «Метелик не кричить»	74
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83

ВСТУП

Розвиток літератури є важливим відображенням соціокультурних змін і трансформацій в суспільстві. Роль жінок в літературному процесі та їхнє становище в літературі може служити індикатором змін у сприйнятті гендерних ролей та рівноправ'я в суспільстві.

Спочатку, в історії літератури, жінки зазвичай були відображені у стереотипних ролях або об'єктом образотворчості чоловіків. Проте, з плином часу та з розвитком соціальних рухів за права жінок і гендерну рівність, література стала майданчиком, де жінки могли висловлювати свої думки, досвід та погляди на світ. З'явилися твори, що активно розглядають жіночі переживання, боротьбу за свої права, становлення як особистості. Літературні твори стали важливим засобом підвищення гендерної свідомості та відображення соціокультурних зрушень, пов'язаних із рівноправ'ям чоловіків і жінок.

Крім того, жінки активно займаються літературною діяльністю, додаючи до світового літературного канону свої твори, що сприяє розширенню поглядів на сучасну літературу і перспектив у світі слова. Усе це свідчить про те, що розвиток літератури відображає трансформацію суспільства, включаючи становлення жіночої активності в різних сферах діяльності і боротьбу за гендерну рівність. Література служить інструментом для відображення і підтримки принципів гуманізму, рівності та демократії в сучасному світі.

Актуальність теми дослідження «Художня своєрідність великої прози Ірен Роздобудько» визначена низкою причин. Незважаючи на наявність багатьох теоретико-практичних напрацювань Н. Галушко, Я. Голобородько, С. Філоненко, О. Яценко та інших дослідників, комплексна характеристика художньої своєрідності великої прози Ірен Роздобудько не виконувалася. По-перше, Ірен Роздобудько – це видатна сучасна українська письменниця, яка має значний вплив на сучасну літературу та суспільство.

Вивчення її творчості є актуальним з погляду розуміння сучасної української прози. По-друге, твори Ірен Роздобудько часто стосуються важливих особистих та соціальних проблем та питань, таких як кохання та зрада, ідентичність, гендерні відносини, соціальні та політичні проблеми. Вивчення цих аспектів її творчості важливо для аналізу сучасних соціальних питань та суспільних змін.

По-третє, художня своєрідність творів Ірен Роздобудько є значущою. Вона відома своїм неповторним стилем, майстерністю у створенні образів та наданні глибини тексту. Вивчення художньої своєрідності та літературних особливостей її творів допомагає розкрити багатогранність письменницького мистецтва.

Об'єктом дослідження є прозова творчість української письменниці І. Роздобудько.

Предмет дослідження – художня своєрідність великої прози І. Роздобудько (на прикладі романів «Гудзик», «Гудзик – 2», «Фаріде», «Метелик не кричить»).

Мета магістерської роботи – дослідити художню своєрідність великої прози І. Роздобудько.

Дослідження поставленої мети уможливило такі завдання:

– вказати характерні риси сучасної української жіночої прози першої чверті ХХІ ст.;

– зробити внесок І. Роздобудько у розвиток жіночої літератури в Україні;

– визначити специфіку роману «Гудзик» та його продовження «Гудзик – 2. Десять років по тому»;

– узагальнити художню цінність роману-апокрифу І. Роздобудько «Фаріде»;

– окреслити специфіку художнього осмислення соціальних проблем у творчості Роздобудько на прикладі роману «Метелик не кричить»;

– подати рекомендації щодо вивчення творчості І. Роздобудько у школі та ВНЗ.

Для розв’язання поставлених завдань було застосовано такі **методи**:

- 1) системний, котрий дав змогу оцінити явище «жіночої літератури»;
- 2) описовий, що дозволив виділити провідні засоби романів І. Роздобудько «Гудзик», «Гудзик – 2», «Фаріде», «Метелик не кричить»;
- 3) порівняльний, що дозволив простежити характер творчого переосмислення історії жіночої долі у романах та засобів її зображення;
- 4) психологічний, який сприяв дослідженню внутрішнього світу персонажів і мотивації їхніх учинків;
- 5) метод аналізу і синтезу для визначення вивчення напрацювань дослідників із вказаної проблеми.

Наукова новизна отриманих результатів дипломної роботи полягає в розкритті особливостей художнього світу Ірен Роздобудько на прикладі чотирьох романів: «Гудзик», «Гудзик – 2», «Фаріде», та «Метелик не кричить.» Дослідження показує художню своєрідність авторки, яка виявляється в її унікальному стилі образотворення, складних психологічних портретах персонажів, та нестандартному сюжетному розвитку. Вивчення різноманітних аспектів творчості Роздобудько дозволяє глибше розуміти її літературну спадщину та вплив на сучасну українську літературу.

Теоретичне значення роботи. Опрацьований матеріал дозволяє усвідомити і глибше зрозуміти засоби літературної виразності та стилістичні особливості творчості Ірен Роздобудько. Розглядана тематика й проблематика романів розкриває важливі аспекти сучасного суспільства та психології людини.

Практичне значення дипломної роботи полягає в можливості використання її результатів у навчально-виховному процесі не тільки загальноосвітніх закладів, а й вищих навчальних закладів. Дослідження може допомогти при вивченні спеціалізованих предметів, пов’язаних із курсами сучасної української літератури.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (90 позицій). Загальний обсяг роботи – 91 с., з яких 82 с. – основного тексту.

РОЗДІЛ 1.

РОЛЬ І. РОЗДОБУДЬКО У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ

1.1. Характерні риси сучасної української жіночої прози першої чверті ХХІ ст.

Літературний дискурс уявляється насамперед категорією, в яких жінка завжди відігравала яскраву й очевидну роль. Тривалий час існували суперечності у визначенні жіночої літератури. Дослідники та науковці сперечалися про те, чи треба розглядати жіночу літературу окремо та які твори доречно відносити до цієї категорії літератури.

Варто додати, що вперше поняття «жіноче письмо» («*Écriture féminine*») було застосовано в есе Елен Сіксу «Сміх медузи» у 1975 [7, с. 229]. Бурхливий розвиток жіночої літератури в Україні наприкінці ХХ початку ХХІ століття зумовив появу цікавих робіт, присвячених різним аспектам цього феномену.

Дуже доречним є визначення Г. Улюри у навчальному посібнику «Гендерні студії в літературознавстві», яка стверджує, що жіноча література – «це художні твори, створені жінками. Отже, жіноча література вміщає різні за стилем, жанром, видом, ступенем і мірою таланту та впливу на літературний процес тексти, що поєднані за одним єдиним чинником – статтю автора» [60, с. 8].

Чимало українських та закордонних дослідників визнають, що формування і розвиток нової жіночої літературної творчості і зародження гендерних досліджень стали надзвичайно цікавим і динамічним феноменом культурного життя ХХ і початку ХХІ століття. Тому сучасні українські письменниці та критики (зокрема, йдеться про Н. Габріелян, Т. Морозова, К. Трофімова, І. Савкіна та ін.) під жіночою прозою розуміють прозу, написану жінками, але при цьому вони прагнуть виявити і змістовне наповнення поняття, пов'язане з її проблематикою і поетикою, зрозуміти явище як

типологічне [59, с. 88]. Для порівняння, Х. Стельмах до аналізу жіночого письма підходить із контексту феміністичної літературної критики, «в якій розрізняють кілька оригінальних напрямків, немає однотайності щодо розуміння питання жіночого письма [57, с. 358].

Сучасна жіноча проза представляє собою новий етап у розвитку традиційної художньої культури. Вона характеризується впровадженням нових мовних засобів та художніх підходів, створюючи своєрідний і незалежний культурний простір.

«Жіноча» література наголошує на тому, що жінки мають власний підхід до літературної творчості. Творячи власну літературу, жінки вибудовують свою модель суспільства, у якому проблема гендерної ідентифікації вирішується нетрадиційно. Альтернативні моделі здебільшого не вкладалися в звичні концепції жіночих персонажів. У класичному письменстві це або ідеалізований предмет любові й обожнення, або нещасна дівчина-покритка. Олена Теліга подає класифікацію 1) жінка-рабиня; 2) жінка-вамп, стверджуючи, що в традиційній літературі «жіночі типи залишилися незмінні, лише трішечки підмальовані» [58, с. 85–86]

Існують й інші підходи до висвітлення поняття «жіноча література». Літературознавиця Тамара Гундорова робить цілком слушний висновок, що «жінка, відображена в «чоловічій» літературі, це той образ, який бачить і символізує соціум (а він, звичайно, традиційно чоловічий)» [20–23]. Отже, формуються такі характери, що б з одного боку влаштовували чоловіків, а з іншого боку не виходять поза межі звичного статусу жінки в суспільстві. Більше того, репрезентація героїні як «покритки», «бурлачки», «повії», «наймички» формує тогочасний соціокультурний канон.

Жіночу прозу промовисто аналізує Л. Шутова у статті «Жіноче письмо: міф чи реальність? (лінгвостилістичні особливості сучасної української жіночої прози)». Загальною темою сучасної жіночої прози, як пише дослідниця, є «жінка у світі і світ у жінці» (спроби визначити свої роль і місце у світі загалом і в сім'ї зокрема), це занурення у світ сучасної жінки. У

центрі оповіді, як правило, жінка з її проблемами, життєвими цінностями, принципами, вчинками, думками, емоціями. Дослідниця жіночого письма Л.Шутова відзначає такі його особливості: використання стереотипних формулювань, прагнення до передачі свого емоційного стану, оскільки емоційний стиль розповіді відрізняє жінку-автора від чоловіка з його раціоналізмом [65, с. 178].

Напрацювання Ю. Крістеви відображають важливі аспекти, пов'язані з жіночим письмом та постмодерністським підходом до літературного творення. Її два основні принципи є цікавими для розуміння сучасного літературного контексту:

1. Зневага до композиції та структури. Відкидання традиційної структури та логічної композиції у жіночому письмі та постмодерністській літературі свідчить про прагнення створити тексти, які виражають більшу складність та фрагментарність сучасного життя. Ця свобода у композиції може дозволити авторам виразити багатшаровість та відображення різних аспектів своїх творів, а також відобразити розпад традиційних структур у сучасному суспільстві.

2. Денеїтралізація сигніфіканта, що вказує на відсутність чіткої тематичності та фабули у романі. Замість цього, текст стає єдиним знаком, і семантизація відбувається не на рівні слів, а на рівні означуваного. Це дозволяє створювати тексти, які підкреслюють чуттєвість, особистість та підсвідомі аспекти людського досвіду. Такий підхід також допомагає відмовитися від репрезентації та змальовування світу, а замість цього дозволяє досліджувати внутрішній світ персонажів та авторів [67].

Ці принципи відкривають цікаві можливості для літературного творення та сприяють розширенню меж та експериментів в жіночому письмі та сучасній літературі загалом. Вони відображають реакцію на зміни в сучасному світі та важливість висловлювання індивідуального досвіду та сприйняття.

Вводячи жіночий образ на сторінки прозового тексту представниці прекрасної статі торкаються до осмислення багатьох філософських питань: про сенс життя, причини самогубства, людської свободи та її меж, проблема швидкоплинності часу; відбувається переоцінка встановлених у суспільстві норм.

Безумовно, що переосмисленню піддаються і гендерні стереотипи, зокрема ті, що пов'язані з сім'єю, заміжжям, стосунках у сім'ї, зокрема із взаєминами матері і дітей. Можна припустити, що відчутне певне руйнування родинних цінностей, що у першу чергу пов'язане з емансипацією сучасної жінки. Звідси слідує, що у теперішній жіночій прозі критично осмислює міф про одруження як головний елемент у формуванні жіночої долі, адже раніше вважалось, що щасливий шлюб – це запорука хорошого майбутнього жінки. Сьогодні такі думки переходять у мислення вчорашнього дня.

Пам'ятаємо, що образ матері був одним із провідних в українській класичній літературі, але теперішня жіноча проза тему материнства відводить на другий план. Крім цього, «відчутна спроба переосмислити стосунки матері та дітей, особливо матері та доньки, зачіпається проблема жіночої тілесності. Так, у творі «Любе дзеркальце, скажи...» Г. Гордасевич дочка не сприймає себе, свою зовнішність, оскільки мати постійно наголошує на потворності її тіла. Із дівчини виростає закомплексована жінка, яка боїться поглянути на своє відображення у дзеркалі» [39, с. 140].

Дослідниця С. Філоненко звертає увагу на те, що зараз у прозі найбільш уживаним є мотив «бунту проти матері, як хранительки родового начала, через заперечення цінностей, які вона прагне прищепити дочці (типова тема для феміністичної літератури, антитетичний варіант конфлікту батьки й діти, властивого прозі, написаній чоловіками)» [62]. Тому не даремно проблематика родинного життя стає предметом оповіді у творах О. Забужко, Т. Зарівної, С. Майданської, Є. Кононенко та багатьох інших. До прикладу, у творах Євгенії Кононенко щасливе життя героїні розпочинається

лише тоді, коли вона покидає нелюбого з роками чоловіка і намагається власноруч влаштувати своє майбутнє.

У багатьох сучасних прозових текстах для жінок на перше місце виступає професійна діяльність, яку тлумачать не тільки як спосіб самореалізації, але й нескінченим процесом віднайдення власного місця у світі.

Скажімо, манера письма Валерії Врублевської відзначається виразною стилістичною і тематичною спрямованістю, яка відображає феміністичну традицію та зміну образу жінки у сучасному суспільстві. Героїні прози Врублевської («Шарітка з Рунгу», «Соломія Крушельницька») виступають не лише як знані особистості, але і як символи нової інтелігентної жінки. Вони втілюють ідею боротьби за права жінок, які включають в себе економічне та моральне рівноправ'я, стають символами незалежності та самостійності, які не тільки висловлюють свої погляди, але й активно борються за них.

Відхід Врублевської сприяє висвітленню важливих жіночих тем та проблем, таких як гендерна нерівність, жіноча емансипація та боротьба за права жінок. Така літературна традиція допомагає зрозуміти та висловити складність сучасних стосунків між статями та позицію жінок у суспільстві.

Таким чином, Валерія Врублевська внесла вагому спадщину у розвиток жіночої прози та феміністичного літературного напрямку, допомагаючи розкрити та висвітлити важливі питання щодо ролі жінок у сучасному світі.

Щодо Марії Матіос, то у романах письменниці «Солодка Даруся» та «Майже ніколи не навпаки» зображене патріархальне суспільство, характерною рисою якого є забобонність у сприйнятті світу та численні стереотипи [8, с. 12]. Значна кількість вірувань стосується насамперед жінки, вони якраз і формують «соціальні очікування» від представниць жіночої статі як соціальну потребу жіночості, або фемінності, (те ж саме відбувається по відношенню до чоловіків). Відтак у прозі Марії Матіос система вимог патріархального світу до жіночої статі постає як «офіційне прикриття»

чоловічого егоїзму та прагнення влади. Відображенням такого аспекту є поняття шлюбу в його патріархальному розумінні.

Стиль М. Матіос виразно позначений рисами жіночого письма, а її твори – його зразок. Жіноча суб'єктивність та індивідуалізація письма, декларована письменницею, ще раз наголошує на можливості жінки в сучасному літературному просторі наполягати на своєму праві говорити й мати власну думку, творити художній світ жінки з позицій жінки [52]. Також варто звернути увагу, що теж ознакою жіночого письма є використання таких жанрових форм, як нотаток, спогадів, сповіді, сну для розкриття внутрішнього світу героїнь і форми їх самовиявлення, а також виклад частин тексту у формі коментарів, авторських відступів, що спричинені необхідністю героїні твору висловитися безпосередньо й відверто.

Проза сучасної української письменниці Оксани Забужко характеризується своєрідним авторським художнім мислення, що, як правило, заглиблене у внутрішній світ людини. Її передова заслуга на феміністичній ниві українського літературного дискурсу – відкриття досліджень психо-інтимного світу українських жінок.

Традиційно фемінізм у творах Забужко розкривається через художні прийоми, які підкреслюють сьогочасну емансипацію жінки та особливості цього процесу в минулому. Напрочуд ретельно авторка працює над увиразненням образу жінки. Відтак, героїня Оксани Забужко – це, перш за все, яскрава, вільна, емансипована жінка, що перебуває в досить неординарних обставинах. Звичайно, така жінка ще й зображена як самодостатня особистість в професійному й інтелектуальному планах а також активно бореться за власне місце під сонцем у світі. Напрочуд важливий як для розвитку постмодерного українського літературного дискурсу, так і для модифікації гендерного письма є роман письменниці «Музей покинутих секретів».

Люко Дашвар є видатною українською письменницею, яка відзначається своєю творчою активністю та внеском у сучасну літературу.

Письменниця досягла успіху в 2007 році, коли її роман «Село не люди» отримав II премію конкурсу «Коронація слова» та премію «Дебюту року» від книжкового порталу «Друг Читача». Ця нагорода стала важливим кроком у визнанні її літературного таланту. Тому не складно здогадатися, що часто дослідники вивчають архетип села у творчості Люко Дашвар. До цього питання, зокрема, зверталися О. Романенко [49–50], Н. Барбара [3], Т. Белімова [4] тощо. Наприклад, Т. Белімова наголошує, що навіть «заголовок роману «Село не люди» є перефразованою назвою популярної в радянські часи телепрограми «Село і люди» і вказує не лише на основну тему оповіді, але й є прямим відсиланням до архаїки сільського життя, де риси радянського соціального устрою наклали вагомий відбиток на всі соціальні процеси» [4, с. 18].

Ірена Карпа — відома українська письменниця, яка відзначається своєю оригінальністю та креативним підходом до літературного творчості. Її роботи відзначаються нестандартною структурою і стилем, а також глибоким психологічним аналізом персонажів.

Перші твори Ірени Карпи, такі як «Знес Паленого», «50 хвилин трави», і «Сни Ієріхона», вже на початковому етапі її творчості відзначаються нестандартним підходом до сюжетної лінії та розповіді. Її твори мають сильну психологічну складову та часто досліджують внутрішні конфлікти та почуття героїв.

Також важливими для її творчості є подорожі та екзотичні місця. Роман «Фройд би плакав», який відзначається своєрідними метафорами та символами, був написаний після подорожі Південно-Східною Азією [68, с. 98]. Тобто Ірена Карпа використовує власний досвід та спостереження з подорожей, щоб створювати унікальні образи та атмосферу у своїх творах.

Загалом романістика Карпи відзначається відсутністю традиційної структури і експериментами з жанром, що робить її творчість особливо цікавою для читачів, які цінують нетрадиційний підхід до літератури.

Москалець Галина, відома під творчим псевдо Пагутяк Галина, уродженка Львівщини, українська письменниця, лауреатка Шевченківської премії з літератури (2010). Письменниця належить до напрочуд неординарних особистостей українського літературного дискурсу. Багатий доробок Галини Пагутяк аналізувало чимало дослідників сучасності, чимало з яких доходять висновку, що проза авторки перебуває на межі модернізму та постмодернізму.

Галині Пагутяк, як вказано на сайті письменниці, належить понад 30 чималих за обсягом прозових творів, зокрема, такі, як: «Діти» (1982 р.), «Господар» (1986 р.), «Писар Східних Воріт Притулку» (2003 р.), «Захід сонця в Урожі» (2003 р.), «Уріж та його духи» (2012 р.), «Кожен день інший» (2013 р.), «Записки білого пташка» (2013 р., 2-е видання), «Гіркі землі» (2016 р.), «Око світу» (2023 р.) та інші.

Творчі здобутки Галини Пагутяк, як не раз відзначали літературознавці, свідчать про існування у неї особливого міфологічного мислення, яке полягає не стільки у використанні фольклорних мотивів та архетипів, скільки у створенні авторського міфу, доволі часто про опирів. Т. Гундорова звернула увагу, що Г. Пагутяк «пише переважно у жанрі фентезі, що виростає на ґрунті фантастично-казкових перевтілень, материнсько-жіночих візій та інфантильних мріянь» [24, с. 74].

Варто творчість авторки розглядати і в контексті української жіночої інтелектуальної прози. Дуже часто жіночність та її проблеми зображуються паралельно із міфологемою сонця, що заходить. Не даремно дослідниця Г. Бокшань зауважує: «кореляція жіночих персонажів з міфологемою призахідного сонця є одним з численних автобіографічних маркерів у міфопоетиці Г. Пагутяк: з есеїв відомо, що письменниця, як і героїні її творів «Соловейко», «Компроміс», «Пан у чорному костюмі з блискучими гудзиками», любила «сидіти на терасі з видом на ріку й дивитись, як заходить сонце» [5, с. 80].

Низка її творів стосується Урожі, зокрема повість «Захід сонця в Урожі», та роман «Урізька готика». Завдяки образу села Уріж, який міфологізується, набуває універсального значення, стає своєрідною моделлю несвідомої психічної активності, котра спонтанно визначає людське мислення і поведінку. Це дійсне село Уріж у Дрогобицькому районі Львівської області. Проте попри реальний прототип водночас є метафоричним образом. Письменниця наділяє його містичною силою та неодноразово замальовує у своїх творах.

У згаданій повісті герої не мають конкретних імен та прізвищ, а просто ідентифіковані, як Жінка та Чоловік. Письменниця підіймає проблему самотності, не бажання багатьох чоловіків змінювати своє життя на краще, передчуття страху та відчаю жінок тощо. Жінка зображена як сміливіша, здатна змінюватися своє життя, хоч і з допомогою не найбільш гуманних методів, як-от знайти собі коханця. Її думки переважно передані з допомогою монологу, жінка оперує короткими стверджувальними реченнями. Рідко можна зауважити питальні або окличні конструкції, адже навіть про нелюбов до свого покійного чоловіка героїня говорить напрочуд спокійно, майже без емоцій. Авторка використовує метафори, аби передати внутрішній світ Жінки, наприклад, порівнює місце, де вона живе із яйцем.

Сюжет роману «Урізька готика» значно складніший. Жінкам у ньому приділяється менше уваги, ніж чоловікам, що спростовує гіпотезу про те, що сучасна жіноча проза за головних героїв ставить переважно жінок. Але представницям прекрасної частини людства, насамперед матері та доньці, у романі відведена напрочуд важлива роль – бути світлою складовою сім'ї Петра. Смерть обох із них підводить читача до того, що варто очікувати біди. Жінки у романі зображені як працелюбні, більш віруючі, ніж чоловіки, зайняті домашніми справами, зокрема готують їжу, прибирають в оселі тощо. Тобто образи сконструйовані з використанням гендерних стереотипів. Доволі добре у тексті простежуються і стереотипи щодо життя та обов'язків жінки.

Привертають увагу і романи О. Печорної, які достатньо самобутні на міфопоетичному рівні організації порівняно з масивом жіночої романістики перших десятиліть ХХІ ст., і на особливу увагу заслуговує провідний структурно-формальний принцип формування у них поетичної атмосфери. Три видані на сьогодні романи О. Печорної виявляють між собою специфічний внутрішній зв'язок, причому найтісніший – «Грішниця» і «Кола на воді». Крім цього, буде проаналізовано роман авторки «Фортеця для серця».

У романах Печорної, як правило, у ролі головних героїнь зображені жінки зі своїм складним внутрішнім світом, драматичними життєвими долями, набуттям на різних етапах свого земного шляху життєво-психологічного досвіду. Фактично усі тексти авторки, що належать до прози великих жанрів, є доволі добре виписаною історією становлення жіночої особистості, пошуку нею духовних стрижнів у складних життєвих ситуаціях.

Дебютним твором авторки є бестселер «Грішниця», який, крім читацького визнання, завоював премію Олесея Гончара та премію ім. М. Коцюбинського. Наступний роман Печорної «Кола на воді» теж користувався успіх в українських читачів. Більше того, за рейтингом журналу «Фокус», авторка увійшла до Топ-20 найуспішніших українських письменників 2012. Найкраще у романі репрезентовано образ стражденної жінки, яка стала жертвою складних життєвих обставин та низькості сучасного соціуму. Уже при першому знайомстві читача із героїнею авторка акцентує увагу на тому, що її життя не склалося належним чином, адже переважають у ньому незвихідь та біль.

На особливу увагу заслуговує й роман О. Печорної «*Кола на воді*». Миколаївський дослід А. Гурдуз наголошує, що цей твір «оригінальний у стильовому відношенні, він свідчить водночас про вдосконалення творчої манери авторки і певно відсторонений від поширених у сучасній масовій літературі сюжетних шаблонів» [24, с. 62]. Як головний персонаж зображений уже чоловік Анатолій. Жіночі постаті представлені насамперед

двома його дружинами Іриною та Ренетою. Ренета, колишня секретарка Анатолія, – зваблива жінка, що змогла вдало облаштувати життя та усілякими способами намагається стерти із пам'яті чоловіка його минуле. Ірина ж зображена як стражденна мати, яка нещодавно втратила свою дитину. Примітно, що авторка не демонструє її привабливої чи непривабливої зовнішності, а зосереджується на рисах характеру та переживаннях.

Отже, сучасна жіноча українська література багатогранна і різноманітна. Письменниці демонструють вражаючий спектр жанрових та стилістичних підходів у своїх творах. Вони досліджують широкий спектр тем і сюжетів, від психологічних романів до детективів, від історичних наративів до фантастики. Вони створюють твори, які віддзеркалюють різноманітні аспекти життя, історії, суспільства та індивідуального досвіду, а також часто впроваджують новаторські жанрові форми та експерименти у своїй творчості, що додає багаторівневості та цікавості сучасній українській літературі. Сучасна жіноча українська література також робить важливий внесок у розвиток літературного фемінізму та створює твори, які висвітлюють жіночий досвід, права та проблеми.

1.2. Внесок І. Роздобудько у розвиток жіночої літератури в Україні

Ірен Роздобудько – це майстриня сучасної психологічної жіночої прози. Її творчість неодноразово ставала предметом дослідження низки науковців, зокрема Н. Галушко, Я. Голобородько, С. Філоненко, О. Яценко та інших. Ірен Роздобудько – відома українська журналістка, письменниця, сценаристка, поетеса, що пише прозу переважно для жіночої аудиторії.

Народилася майбутня письменниця 1962 у Донецьку, згодом здобула освіту журналістки у Києві, закінчивши «факультет журналістики Київського Національного Університету. Працювала у Донецькому відділку ТАРС-РАТАУ телеграфісткою, у багатотиражці Донецького металургійного заводу, журналістом та диктором радіогазети» [13–15]. Із 1988 року живе в столиці

та працює у низці місцевих редакцій. Так, її кар'єра розпочиналася, зокрема, із коректорки журналу «Сучасність» та оглядачки на першому й третьому каналах Національної радіокомпанії.

Згодом до її журналістської біографії додалися очільницькі початки, так Роздобудько стала заступницею головного редактора в журналі «Наталі» та головною редакторкою у журналі «Караван історій. Україна».

Написала значну кількість прозових книг, в яких переважно йдеться про жінок, їхню долю та випробування. Твори Роздобудько належать до масової української літератури і доступні широкому колові читачів.

Заявила авторка про свій літературний хист майже у 40 річному віці. Так, 2000 року було видано її перший детективний роман «Мерці», який через рік перевидано під назвою «Пастка для жар-птиці». Згодом роман було перевидано ще двічі, також варто зауважити, що його відзначили премією на «Коронації слова».

За останні два десятиліття авторка написала кілька десятків романів на різну тематику, тому її твори заслужено у наш час називаються помітним явищем в сучасній українській літературі. Як зауважує кандидат філологічних наук І. Кравченко, «на сучасному етапі в українській літературі помітним явищем є проза Ірен Роздобудько. Авторка не припиняє працювати над розширенням жанрових можливостей романів, що важливо для розвитку читацької культури суспільства, яке прагне до самовдосконалення» [31, с. 44].

Дослідники звертають увагу, що Роздобудько, незалежно від жанру, розкриває психологізм вчинків та внутрішню суть своїх героїв. Однак більшість героїв авторки опиняються у складних життєвих ситуаціях, що продукує переважно негативні емоції. Тому Я. Голобородько відзначає: «почуття розчарування, щастя, нудьги, зацікавлення, захоплення подані у творах так, що читач має змогу сам пережити їх разом з героями. Він має можливість краще зрозуміти характери персонажів, їх спосіб мислення, перебіг думок у пошуках розгадки таємниць» [13, с. 184].

2005 року вийшов друком один із бестселерів авторки – психологічний роман «Гудзик»[44], який згодом перевидавали ще кілька разів. Хоча у 2005 році розпочалася співпраця Роздобудько із видавництвом «Нора-друк», де вийшло уже кілька десятків творів авторки, вказаний твір опублікувало «Фоліо». Авторка докладно зусиль, аби змалювати внутрішній стан героїв, зокрема, добре простежується безнадійна закоханість Дениса, порожнеча в душі Лізи, наївна і відчайдушна любов Ліки і сила її болю. Названі персонажі утворюють любовний трикутник, що часто можна зауважити у масовій літературі, однак згодом з'являється ще й четвертий персонаж американець Джошуа Маклейн. «Трикутна».

«І. Роздобудько все, що стається з персонажами, намагається розглянути у психологічному руслі, заглибитись у душевні переживання своїх героїв, робить спробу зрозуміти причини їх фатальних помилок» [35, с. 136], – наголошують дослідники про «Гудзик». Однак у центрі розповіді, безумовно, любовна лінія, а усі інші події відбуваються ніби на другорядній основі. Хоча якщо вдатися до вузького аналізу поведінки персонажів, то кохання їм більше приносить страждань та проблем. Скажімо, Денис, закохавшись у Лізу, добровільно покинув навчання в університеті та пішов служити до армії. Згодом на хлопця чекала війна, та Афганістан, що став для одних пеклом і цвинтарем, для Дениса виявився порятунком від божевільного кохання.

Письменниця у романі «Гудзик», як і в низці інших творів, намагається подати описані події ще й тривалому часовому проміжку. Так, події беруть свій початок ще із 1977 року та продовжують розвиватися у наш час. Згодом авторка переноситься у 1996 рік, де герої уже сформовані особистості, причому кожен із них зайняв належне місце під сонцем, Денис став викладати на кінофакультеті, а Ліза – заможною дамою, яка при випадковій зустрічі навіть не впізнала його.

Крім цього, у романі простежується інтертекстуальність, авторка рясно згадує твори або просто цитати відомих письменників, філософів,

сценаристів тощо. Тому погоджуємося із Н. Галушкою, що асоціація із «філософією життя» Фрідріха Ніцше виникає у вказаному творі не випадково, адже «Денис цитує саме цього філософа у своєму щоденнику, погоджуючись чи не погоджуючись й услід за ним намагається запропонувати власні філософські постулати» [11, с. 243]. Також твір багатий на фразеологізми, афоризми, крилаті вислови, що робить його цікавим для прочитання широкій аудиторії.

Психологічний роман з елементами фантастики «Вона: Шості двері» (2005) пропонує глибокий і амбівалентний образ головної героїні Анни-Марії. Анна-Марія видається сильною і самодостатньою жінкою, здатною до блискучої самореалізації. Вона бізнес-леді, успішно рухається в світі бізнесу, і, здається, має все для щасливого життя. Але в той же час, вона є хисткою і потребує опіки і опори.

Її характер розкривається через дивний і фантастичний потойбічний світ, яким вона мандрує у важкі моменти свого життя. Двері, які Анна-Марія малює, стають ключовим символом у романі. Вони є метафорою втечі від реального світу та знаходження внутрішнього спокою. Цей символ відображає бажання героїні знайти себе і відкрити для себе нові можливості. Двері розділяють фантазію і реальність, мрію і вигадку, життя і смерть, а також сучасність і майбутнє. Вони представляють собою не лише фізичні бар'єри, а й метафізичні, які відділяють героїню від реального світу і дозволяють їй відкрити нові можливості та перспективи.

«Дванадцять» (2006, 2012) ідентифікують як роман-алюзія, що відходить від детективної канви, однак традиційно Роздобудько для цього та низки подальших романів поміщає жінку у складні життєві обставини та описує внутрішні переживання та страхи героїні. Так, пройшовши шлях від дівчинки з неблагополучної родини – «закошланого бридкого каченяти» до успішної жінки з обкладинки «глянсового журналу», головна героїня Гелена раптом усвідомила, що досі жила не так, як би хотіла, тобто до цього вона

йшла не своєю дорогою. Тому задля бажаних змін жінка переїздить у «хрущівку» та влаштовується працювати і дім для душевно хворих.

«Зів'ялі квіти викидають» (2006) це – історія двох актрис, колишніх “зірок” радянського кіно, і однієї молодой жінки, яка доглядає за ними в притулку для самотніх акторів. Попри те, що акторки були знайомі практично усе життя, однак вони не просто не стали подругами, а ворогували між собою. Едіт та Леда відрізняються як особистістю, так і сімейним походженням, і їхні стосунки здебільшого характеризуються «сумішшю ненависті, страху та любові» [12, с. 112]. За допомогою колізії між цими двома жіночими персонажами, авторка розкриває глибокі аспекти жіночого досвіду, включаючи теми суперництва, ревнощів, взаємодії з чоловіками та взаєморозуміння. Героїні мають важку історію, та їхні стосунки були позначені багатьма випробуваннями, втратами та різними перешкодами.

Чоловік у цьому контексті функціонує як каталізатор конфлікту та антагонізму між Едіт і Ледою, і його образ сприяє глибшому розкриттю характерів обох жінок. Тобто розуміємо, що чоловік у цьому романі фактично є другорядним персонажем, і його образ не розглядається великою деталізацією.

О. Романенко слушно підкреслює, що тонкий і невловимий запах зів'ялих квітів в описі жіночих образів у романі «Зів'ялі квіти викидають» Ірен Роздобудько є символом згаслого або втраченого кохання та минулих можливостей. Ця образність підкреслює тему нездійснених мрій і втрачені можливості бути щасливими разом. Дії героїнь і даремні зусилля говорять про пожертву себе заради того, хто насправді не вартий цього: «...жінки в прозі Ірен Роздобудько завжди знають, як вчинити, як жити, який шлях обрати, чоловіки, навпаки – наділені дивовижною нездатністю сприймати світ у його первісному тягучому й справжньому чистому вигляді» [49, с. 305].

Отже, роман «Зів'ялі квіти викидають» відкриває перед читачем важливі питання щодо жіночих стосунків, сильних емоцій, і складності

взаємодії між жінками. Авторка вдало використовує жіночий досвід та створює глибокий образний світ у своєму творі.

Філософський зміст в поняття любов вміщує Ірен Роздобудько і в романі *„Все, що я хотіла сьогодні”*, що виданий 2008 року. Тут авторка також змушує своїх героїв задуматися над місцем кохання у їхньому житті, аналізуючи свої життєві дороги, партнерів та радість чи її відсутність у сімейному житті. Професорка Л. Марчук впевнена, що «у художній свідомості мисткині постійно перебуває узагальнена метафора любові, що перетинається з поетичною універсалією і семантично розбудовує у змістовому плані протиставлення «любов – нелюбов» [36, с. 32]. Тому звернення до любовної тематики наскільки характерне для творчості Роздобудько, що використовується навіть у детективах.

У детективному романі *«Перейти темряву»* (2010) Ірен Роздобудько створює складний психологічний портрет головної героїні, Льолі. Вона є центральною фігурою у сюжеті та охоплена помстою, що має важливий символічний зміст.

Льоля мстить своїй подрузі Міккі за постійне почуття другорядності та зради в їх стосунках. Вона вирішує «допомогти» Міккі виперти його матір із вікна, що в суті є вбивством. Льоля, мимовільно, стає коханкою і бізнес-партнеркою Міккі, і це створює напругу у їх стосунках. Вбивство в романі може розглядатися як спроба знайти рівновагу після відчуту образи та помститися, а також як акт виклику людству і спроба стерти, знищити, або припинити існування кохання як поняття. Ірен Роздобудько надає читачеві можливість докладно ознайомитися з психічними процесами Льолі, а це допомагає краще зрозуміти її характер, спосіб мислення, мотивацію дій і створює можливість відчуту стан душі героїні в кульмінаційний момент, коли вона опиняється на лаві підсудних, звинувачена в злочині.

Твір *«Я знаю, що ти знаєш, що я знаю»* (2011 р.) Ірени Роздобудько, представлений як роман у новелах, дійсно є актуальним та значущим у сучасній художній літературі. Роман у новелах дозволяє письменниці

розгортати різні історії та персонажів у межах одного літературного твору, відображаючи різні грані життя та долі.

У цілому авторка розглядає складну соціальну проблему – долю українців, які покидають свою батьківщину у пошуках кращого життя в інших країнах. Він ставлю під сумнів ідею про кращу долю за кордоном і підтверджує, що «відірване листя» може призвести до складних та суперечливих наслідків.

Треба також додати, що Ірена Роздобудько використовує художні прийоми, такі як ретроспекція, внутрішнє мовлення та «одкровення», щоб глибше вивчати психологію своїх героїв та розкривати їхні історії. Вона дозволяє читачеві відчувати і пережити різні аспекти життя та долі персонажів, створюючи співпереживання.

Варто зауважити, що наявність жіночої історії у багатьох творах авторки не є випадковою, адже її ціль – подати життя жінки у різних життєвих обставинах, у різні часові проміжки, при різних соціальних можливостях. І. Роздобудько дозволяє героїні вказаного вище твору втрутитися в суто чоловічу справу – дактилоскопію, незважаючи на те, що на таку авантюру скажуть родичі та друзі. Письменниця також наділяє свою героїню надзвичайною спостережливістю та цілеспрямованістю. Т. Гуляк підсумовує, що «Муся Гурчик – дочка генерала, якій не личило розплутувати різні загадкові справи та ще й без дозволу батька [19, с. 470]. Більше того, жінка не тільки береться за складну справу, а блискавично доводить почате до логічного завершення.

Текстова «лінія» Ірен Роздобудько романтична за своїм визначенням. Романтична хоча б тому, що пропонує історії, сенс яких насамперед у мелосі й інтонуванні почуттів, а персонажі важливі настільки, наскільки вони ретранслюють життя (генезу, ритміку, стилістику, тони й обертони) почуттів.

Роман «Амулет Паскаля» (2014) Ірен Роздобудько можна визначити як новоутопію (за Я. Голобородьком [15, с. 6]), оскільки він містить елементи химерної та символічної подорожі головної героїні, пані Голки, до

фантомного міста, що існує за власними законами і правилами життя. Це місто-phantom представляє собою своєрідну реальність, де створені свої внутрішні правила і закони.

Треба наголосити, що у романі авторка зосереджується на внутрішньому світі головної героїні, пані Голки, і розкриває її психологічні рефлексії під час клінічної смерті. Це дозволяє читачеві отримати глибше розуміння її характеру, страхів, комплексів, і спостерігати за процесом трансформації її «Я». У ході химерної подорожі пані Голки відбуваються значущі зміни в її сприйнятті світу та в самій собі, а «її почуттєва свідомість обертається навколо того, щоб якомога глибше зазирнути в себе та поміркувати над проблемами сенсу» [14, с. 173].

Отже, роман «Амулет Паскаля» відкриває проблему ролі фантазії в нашому житті. Подорож героїні у світ фантазій стає її способом вирішити проблеми сенсу та знайти внутрішню гармонію. Це також вказує на важливість ролі уяви в житті кожної людини, де світ фантазій може бути місцем, де вона відшукує рішення для своїх проблем та виявляє творчий потенціал.

Останніми роками авторка підготувала такі романи, як «Прилетіла ластівочка» (2018), «Метелик не кричить» (2020), «Фаріде. Роман-апокриф» (2021), «Неймовірна. Ода до радості» (2022), «Знак потраплянців» (2023). Усі вказані твори вийшли друком у видавництві «Нора-друк», із яким письменниця тісно співпрацює останні півтора десятка років, однак останній роман побачив світ у видавництві «Віват».

Роман «Прилетіла ластівочка» (2018) Ірен Роздобудько вражає своєю промовистою назвою, яка співзвучить з відомим різдвяним «Щедриком» Миколи Леонтовича, відомим як «Carol of the Bells». Авторка запрошує читача дізнатися правду про цю знамениту мелодію та її автора, Миколу Леонтовича.

У романі поєднано чотири сюжетні лінії, які об'єднані музикою та спільними мотивами, а саме доля Миколи Леонтовича, композитора,

диригента та фольклориста, який став відомим завдяки своїм обробкам українських народних пісень та духовній музиці; доля капели під керівництвом Олександра Кошиця, який активно популяризував творчість Миколи Леонтовича, доля молоді Української держави, яка виникла на початку ХХ століття і насамкінець – доля Степана Добровольського, вірного прихильника творчості Миколи Леонтовича.

Л. Горболіс наголошує, що багато подій у романі відбуваються «за кадром», де «І. Роздобудько залишає складний процес проникнення музики у внутрішні структури малого Леонтовича, коли, очевидно, його підсвідомість зафіксувала суголосність звуків віолончелі з мелодійністю української мови» [16, с. 13]. Крім цього, письменниця, не переобтяжуючи твір інформацією про етапи життя відомого композитора, фіксує період захоплення Клавдією Жовткевич, майбутньою дружиною, яка чекала, доки Микола здобував освіту, тобто робить певні акценти на ролі жіночого світу у житті відомого композитора.

Треба додати, що події роману «Прилетіла ластівочка» відбуваються на початку ХХ століття і в кінці 90-х років ХХ століття. Ця хронологічна широта дозволяє показати, як музика Миколи Леонтовича сприймалася та впливала на різні покоління героїв та супроводжувала важливі історичні події, зокрема створення Української держави на початку ХХ століття та події в Україні на початку незалежності в кінці 90-х років ХХ століття.

Підсумуємо, що українські літературознавці віддають належне творчості І. Роздобудько, наголошуючи на тому, що жінка протягом 20 років плідно працює на ниві сучасної української літератури, збагачуючи її новими образами, проблемами та мотивами.

Черкаська дослідниця Н. Галушка, узагальнює, що творчість авторки напрочуд читабельна. Відтак, у формуванні читабельності текстів Ірен Роздобудько основну роль відіграють [10, с. 23–25]: вибір теми, жанрова різноманітність творів, присутність емоцій, легкість написання, наявність афоризмів, крилатих висловів та інших виразів. Крім цього, «художня проза

Ірен Роздобудько наскрізно просочена потужною життєвою енергетикою, що спонукає читачів до серйозних роздумів про важливі питання буття: про життя, про кохання, про свободу, зокрема про подорожі, про творчість тощо» [10, с. 25].

Таким чином, у прозі Ірен Роздобудько органічно синтезуються пізнавально-аналітична й естетико-творча настанови. Тексти авторки легкі для прочитання та розраховані на широке коло читачів.

Для порівняння, українська дослідниця Ю. Михайлюк наголошує на знаковості Роздобудько для сучасної української романістики: «Творчість Ірен Роздобудько давно привертає увагу дослідників й поціновувачів літератури, адже у прозовому космосі українського постмодерну її постать зберігає свій індивідуальний письменницький шарм» [38, с. 106].

Отже, можемо говорити про високий статус та важливість творчості Ірен Роздобудько для сучасної української літератури. Її здатність обирати актуальні теми, розносторонність жанрових форм, виразність мови та проникнення в глибинні аспекти життя та людських стосунків дійсно роблять її творчість легкою для читання, проте багат шаровою та потужною з погляду внутрішнього змісту. Твори письменниці включають важливі теми і питання, такі як життя, кохання, свобода, подорожі та творчість, і спонукають читачів до глибоких роздумів.

Висновки до розділу 1.

Сучасна українська жіноча література багатогранна і важлива для культурного життя України. Вона представляє різноманіття талановитих письменниць, серед яких О. Забужко, І. Карпа, М. Матіос, і позицій, віддзеркалює актуальні теми та проблеми сучасного світу.

Ірена Роздобудько – визнана українська письменниця, яка працює вже протягом багатьох років і має великий літературний доробок. Її твори характеризуються глибоким аналізом психології героїв, відчутним мистецьким стилем та важливими життєвими темами. Вона звертає увагу на

питання жіночого самовираження, місця жінки в суспільстві, кохання та міжособистісні стосунки.

Творчість Ірени Роздобудько допомагає висвітлити жіночий погляд на світ і важливі питання, які стосуються сучасних жінок. Однак творчість письменниці стосується також таких важливих питань сьогодення, як людська ідентичність, доля, батьківщина та гідність українців, що залишають свій дім у пошуках кращого життя або опинилися у складних життєвих обставинах. Її доробок – це важливий внесок в сучасну українську літературу, який спонукає читачів до глибоких роздумів і розгляду цих актуальних питань.

РОЗДІЛ 2.

ВИЗНАЧАЛЬНІ РИСИ ВЕЛИКОЇ ПРОЗИ І. РОЗДОБУДЬКО (НА ПРИКЛАДІ РОМАНІВ «ГУДЗИК», «ГУДЗИК – 2», «ФАРІДЕ», «МЕТЕЛИК НЕ КРИЧИТЬ»)

2.1. Специфіка роману «Гудзик» та його продовження «Гудзик – 2. Десять років по тому»

Роман «Гудзик» Ірени Роздобудько виділяється серед творів письменниці завдяки своєму психологізму, філософським роздумам та незвичному сюжету. Навіть підзаголовок, в якому Ірена Роздобудько вказує, що це «психологічна драма», не відображає жанрову специфіку твору, оскільки твір не є драматичним за формою, а свідчить про складні внутрішні колізії у психіці героїв.

У романі «Гудзик» можна відзначити глибокий внутрішній конфлікт героїв, складний сюжет і наявність інтриги. Він має багато нашарувань і різних сюжетних колізій, що робить його цікавим та захоплюючим для читача. Твір змушує читачів роздумувати над складними питаннями людської природи, внутрішніх конфліктів та сенсу життя.

Роздобудько створює складний «трикутник» взаємин між головними персонажами. Денис Северин, Єлизавета Тенецька і її донька Ліка взаємодіють між собою, і відносини між ними змінюються протягом роману. Спочатку їх відносини видаються простою тріадою, але з появою Джошуа Маклейна динаміка змінюється, тому трикутник переростає в своєрідний квадрат.

Основною ідеєю роману «Гудзик» Ірен Роздобудько є заклик цінувати теперішнє і залишати минуле в минулому. Твір висвітлює багатогранні проблеми, такі як любов і нелюбов, кохання і зрада, віра і брехня, залежність і свобода, пошук сенсу життя та інші. Він показує, як історія героїв тісно переплетена з минулим, як минуле впливає на їхнє сучасне життя і в який

спосіб вони намагаються розрішити свої особисті конфлікти та проблеми. Також, роман розглядає питання внутрішньої свободи і самовизначення, а також сенсу та пошуку істини у власному житті.

Авторка надає велику увагу внутрішнім переживанням та психологічному стану своїх персонажів, що є однією з характерних рис жіночої літератури. В романі відтворено два типи жінок – сильну Єлизавету та слабку Ліку, що дозволяє авторці проаналізувати та дослідити жіночу сутність у різних аспектах.

До слова, Ю. Джугастрянська у своїй розвідці з'ясовує та досліджує саме жіночу сутність, зокрема акцентує увагу на концепті материнства. На думку дослідниці, цей концепт реалізовується «на двох рівнях: надсюжетному, коли динамічне навантаження переходить від одного персонажа до іншого, і власне сюжетному (родинні зв'язки, почуття тощо)» [28, с.60]. Роман «Гудзик» не лише розглядає концепт материнства (Єлизавета мати Ліки), але й досліджує різні відтінки жіночого буття та життєвих шляхів. Авторка вдосконалено виражає складність жіночих стосунків, родинних зв'язків та почуттів, з її психологічними розв'язками.

Єлизавета представляє собою сильну, незалежну, творчу жінку, готову подолати труднощі та боротися за свої цілі. Вона впевнена в собі, має внутрішню силу та рішучість. Її образ відображає той аспект жіночої природи, який здатний до самореалізації та досягнень у суспільстві.

Ліка, натомість, зображена як слабка, незахищена та незріла жінка. Її персонаж позначений надмірною емоційністю, нестійкістю та бажанням втекти від реальності. Цей образ репрезентує інший аспект жіночої сутності, де жінка може бути більш вразливою та потребувати захисту та підтримки.

У романі «Гудзик» події розпочинаються в 1977 році, коли Денис, син багатих батьків, приїжджає на відпочинок на туристичну базу біля Карпат. Там він зустрічає режисерку Єлизавету Тенецьку, старшу за нього на десять років, і проводить з нею одну ніч. Ця зустріч стає важливою точкою в їхніх життях і визначає подальший розвиток подій.

Навчання юнака в інституті не склалося, бо Єлизавета виявилася викладачем 18-річного юнака.

Хлопець не міг зрозуміти, у чому складність тієї серпневої ночі, коли вони були щасливі, і не розумів причини Лізиної невзаємності: *«Я скидався на метелика з відірваним крилом: бився, намагаючись злетіти, й тільки кумедно та даремно збивав під собою пил. Невже так буде завжди, з відчаєм думав я»* [43, с. 52]. Однак він у будь-якому випадку обирає стратегію чекати свого щастя: *«... Коли вона увійшла в аудиторію і швидко та байдуже поглянула на мене, я зрозумів, що нічого не буде. А коли сказала, щоб я «не брав дурного в голову», вирішив чекати. Чекати, скільки треба. Я знав, що це буде нелегко. Але інтуїтивно відчував: квапитися не можна»* [43, с. 53].

Денис у романі «Гудзик» відмовився від слави, якою мріяв, і вирішив вступити до армії, а саме – служити в Афганістані. Для багатьох ця війна стала кошмаром, але для Дениса вона стала виходом з його душевної кризи і залізною ланкою, яка врятувала його від божевільного кохання. Афганістан, з усіма своїми жахами, виявився спасінням від пекла безвихідної ситуації. Ця частина роману підкреслює складність переживань і внутрішніх конфліктів головного героя, а також те, як військовий конфлікт може вплинути на життя і психологію людини.

Денисове подальше життя можна описати як послідовність подій, які включають в себе поновлення в інституті під тиском батьків, роботу «за розподілом» у провінційному місті і подальшу грошову кар'єру в галузі рекламних роликів. Протягом цього часу, він ніколи не припиняє думати про Єлизавету, і її образ постійно з ним: *«Я уявляв, що незабаром зможу піднятися так високо, що в мене вистачить сил, засобів і потрібних знайомств для того, щоби нарешті зробити щось вартісне»* [43, с. 71].

Життя персонажів переміщується у 1996 рік. Для Дениса, цей час відзначається столичним життям, захистом дисертації, основною роботою в сфері реклами і додатковою роботою лектором на сценарному відділенні

кінофакультету. Тут Роздобудько відображає певний ступінь професійного і особистого успіху Дениса. Однак Єлизавета також стає солідною дамою, вона дочекалася із тюрми свого коханого дисидента, а нині відомого політика, батька своєї (колись позашлюбної) доньки Ліки. Її соціальне становище можна коротко описати такою фразою Дениса: *«Часи змінилися, й вона – на коні! А моє чекання було марним, смішним, безнадійним...»* [43, с. 77-78].

Письменниця відображає внутрішній конфлікт Дениса. Він прагне забути минуле, відчувати радість життя та знайти смак до нього, однак навіть шукає Лізу, свою колишню кохану, мріючи знову зустрітися з нею. Але коли ця зустріч відбувається, його реакція є змішаною: *«...мене охопив справжній жах. Від того, що нарешті збулася моя мрія — зустріти її, а ще більше від того, що все, що вважав минулим, прожитим і дурнувато-юнацьким, виявилось таким самим болючим, ніби до моїх грудей притисли розплавлений шматок заліза»* [43, с. 80]. По-перше, він відчуває жах від того, що його давня мрія втілилася, і відчуття спокою не настає. По-друге, він розуміє, що час минув, і Ліза стала зовсім іншою людиною, вона стала впливовою та відомою постаттю. Третя точка конфлікту полягає в тому, що Деніс розуміє, що минуле, якому він надавав романтичну цінність, стало таким самим болючим, як і його зустріч з Лізою. У нього виникає почуття втрати, і той самий жах, який він відчув, намагаючись забути минуле, повертається.

Разом із тим події в романі «Гудзик» розкривають драматичні стосунки і складні обставини, пов'язані з коханням і зрадою. Денис, натрапивши на Єлизавету, почав спілкуватися з її донькою Лікою, не знаючи про їхню родинну зв'язок. Ліка та Денис відчули між собою зв'язок і розпочали стосунки, після чого навіть одружуються.

Саме одруження є кульмінаційним моментом «Гудзика» та відображає глибокий конфлікт, який переживає чоловік. Роздобудько розкриває психологічний портрет головного героя Дениса та його взаємини з дружиною Лікою. Денис, не давав собі дозволу на повноцінність сімейного життя,

відчуває невідповідність сімейним обов'язкам. Його нестримана натура і нездатність до регулярності та відповідальності руйнують спроби вести звичайний родинний життя. Тож він «не міг приходити додому вчасно, не вмів планувати «вікенди» й купувати потрібні речі, не збирався відмовлятися від старих звичок і терпіти не міг звітувати про свої пересування містом» [43, с. 111-112].

Ліка, з іншого боку, не висловлює претензій чоловікові та терпляче переносить його недоліки. Вона вирішила погодитися з буттям Дениса, навіть якщо це означало більше свободи для нього, ніж вона очікувала.

Однак сюжет робить несподіваний поворот, коли виявляється, що Ліка – донька Єлизавети. Ця розкрита таємниця змінює хід подій і ставить питання про те, як реагуватимуть головні герої на цю нову реальність та їхні зв'язки один з одним.

Уже після одруження Денис вирішив розповісти своїй тещі правду про їхні стосунки 25-літньої давності: *«Це був... жах, мара, вишкір долі, удар обухом, чортівня, абсурд, маразм, лажса, кінець усьому, смерть ...»* [43, с. 98]. Сцена, в якій Денис вирішує зізнатися тещі в своїх почуттях та стосунках з Єлизаветою, показує глибокий внутрішній конфлікт та емоційний стрес, який переживає головний герой. Але відверта сповідь, яку він робить, викликає обурення та огиду у Лізи, оскільки вона вважає це збігом неприємних подій.

У цілому для Лізи, ця сповідь є неприйнятною, вона ідентифікує її «вульгарною мильною оперою» і «маячнею». Відчуття жінки в цей момент можна пояснити розчаруванням, який вона відчуває через розкриття правди про їхнє давно забуте минуле. Ця сцена відображає складний і конфліктний момент в їхній родині, який перетворюється на драматичну сцену між головними героями.

Однак треба згадати і про Ліку, яка мала бути у відрядженні. Але жінка вирішує придбати шафу як сюрприз для свого чоловіка. Заховавшись у цю шафу, Ліка стає свідком розмови між Денисом і Єлизаветою, під час якої

розкриваються таємниці минулого. Тільки уночі чоловік побачить злосчасну шафу, та довгих 8 років буде намагатися розгадати, яким чином вона опинилася у його домі.

Ірен Роздобудько відображає важку та драматичну долю Ліки. Вона дізнається правду про інтимний зв'язок Дениса зі своєю матір'ю, що спричиняє її тяжку психічну травму. Втрата ілюзій та виявлення правди про минуле стають надзвичайно складними для героїні, тому від цієї складної життєвої ситуації Ліка вирішує втекти.

Гострий конфлікт у творі загалом відсутній, але внутрішній конфлікт і страждання героїні відображаються яскраво. Ліка відчуває приреченість та непотрібність власному світу, і це веде її до пошуку істини та перебудови себе. Її шлях до відродження включає в себе страждання та духовну смерть, але він також відкриває нові можливості для перетворення та життя в майбутньому.

Епілог роману «Гудзик», побудований у формі листа, додає роману глибини та реалізму, а також відкриває нові розміри внутрішніх переживань героїв, показуючи, як життя може вплинути на їхні стосунки і почуття.

Американець відзначає, що мати Ліки потрапила в психіатричну лікарню, батько продовжував займатися політикою, а Ліка сама проходила повторне психотерапевтичне обстеження. Він вбачає появу Ліки в своєму житті як знак долі і відчуває, що вона – та, кого він завжди шукав. Однак, він також зізнається, що Ліка не відчуває до нього кохання, що додає болю і складності їхнім стосункам.

Художня цінність роману «Гудзик» поглиблюється і через ряд образів і символів, одним з яких є гудзики з зображеннями янголів. Ліка прикрашає свою джинсову куртку цими гудзиками, вклавши в них свою талановитість і душу. Ці гудзики стають символом-оберегом. З іншого боку, гудзик з зображенням янгола символізує незвичайну природу Ліки, її талант і ніжність, які Денис втратив разом із нею. Цей образ підкреслює тему втрати та невдачі в житті головного героя і робить роман глибоким і філософським:

«Цей янгол тебе обожнює, цей – захистить, цей – убереже, а цей – трохи сердиться... – промовляла вона, поки я возився і застібками» [43, с. 121]. Крім цього, на наш погляд, символіка гудзиків підкреслює важливість деталей і мікросвіту у великому світі життя, ілюструє, як маленькі речі можуть мати велике значення.

Сюжет роману «Гудзик» зачаровує своєю складністю та глибиною персонажів. Ліка, яку тепер називають Енжі (або Анжеліка), пройшла складний шлях від неординарної дівчини з України до американської жінки.

Натомість Денис, який раніше відкинув її, дозволяючи їй поневірятися, тепер шкодує про це, але вже занадто пізно. Джошуа Маклейн, американець, став долею Енжі, рятувачем і психологом. Він відкрив у їй нове життя, надавши змогу вибратися зі стану поневіряння та допомігши їй знайти сенс у цьому світі.

Щодо *особливостей* роману, то треба говорити, зокрема, про прийом обрамлення в літературі, який використовується для створення загадкового або цікавого контексту навколо головної історії, що спонукає читача або глядача до глибшого розуміння або розгадування інтриги. Цей прийом полягає в розташуванні головного сюжету в рамках іншого сюжету або контексту, який вказує на те, що щось значуще або незвичайне трапилося до чи після основної події. Однією з популярних форм прийому обрамлення є використання персонажа, який розповідає історію у минулому чи майбутньому часі, а потім переходить до подій основного сюжету.

У контексті оповіді «Гудзик» Ірен Роздобудько використовує прийом обрамлення в фразі *«Я померла 25 вересня 1997 року...»*. Ця репліка на перший погляд здається загадковою і привертає увагу читача, створюючи інтригу. Вона вказує на те, що історія, яку читач розглядає, є спогадами або подіями, які трапилися в минулому, і розповідається з певної точки в майбутньому.

Не випадково виникає асоціація із «філософією життя» Фрідріха Ніцше, причому тут варто говорити і про Дениса і про Ліку. Так, Денис часто

цитує саме цього філософа у своєму щоденнику. Що стосується Ліки, то особливо привертає увагу її монолог про свободу. Для дівчини свобода – це, зокрема, бути собою і бути потрібною: *«Свобода – можливість бути собою, скрізь і завжди. І коли в тебе вірять, незалежно від прибутків, статусу та одягу. Усього зовнішнього»* [43, с. 109].

Ліка розглядає свободу як здатність брати на себе більше, ніж можеш витримати. Вона підкреслює, що це означає бути готовим ставити себе в ситуації, які вимагають від тебе більшої міри відповідальності і зусиль, ніж зазвичай: *«Свобода – брати на себе якомога більше – в десятки разів більше, ніж можеш витримати. Будеш задихатися, гнутися, але в певну мить відчуєш – вантажу немає: його «взято», ти вільний – в слові, в побуті, в коханні... Ти навчився розуміти більше, ніж інші»* [43, с. 110]. Проте вона також стверджує, що в певний момент відчувається, що вантаж стає легший, і ти освоюєш свою свободу. Це внутрішнє відчуття відсутності обтяжливого і здатність жити вільно в різних аспектах життя, включаючи слово, побут та кохання.

Тобто монолог Ліки виражає ідею, що свобода вимагає відваги і визначеності, але разом з тим приносить внутрішнє освіження і зрозуміння. Вона вважає, що через цей досвід людина може розуміти більше, ніж інші, і розвивати свою індивідуальність.

Примітно, що у своєму останньому діалозі Ліка говорить про почуття віри: *«Найстрашніше – втратити віру. Її гублять раз – і назавжди.. А потім шукають. І знаходять виправдання собі. Роблять вигляд, що усе гаразд, і посміхаються. Але голка в серці залишається. З нею можна якось жити. Але хіба це життя?»* [43, с. 110]. Тобто вона наголошує, що втрата віри є однією з найстрашніших речей, яка може статися з людиною. Віра може бути джерелом сили, надії і внутрішнього покликання. Ліка підкреслює, що коли віру втрачаєш, це подібно до того, як голка впивається в серце, і це призводить до внутрішньої болі.

Щодо особливостей побудови роману, то як наголошує Н. Галушка, є фатальний збіг обставин, що ліг в основу сюжетотворення в романі «Гудзик» [11, с. 242]. Ірен Роздобудько, використовує цей прийом для створення цікавої інтриги та підкреслення важливості обставин у житті персонажів. Так, Денис, який одружується з донькою жінки, яку він кохав багато років.

Треба згадати і про те, Денис випадково натрапив на світлину Ліки в туристичному альбомі та візитівку Енжі з електронною адресою, що надають роману інтриги та викликають інтерес у читача. Але ці події також можуть здаватися «неправдоподібними», адже підкреслюють велику роль випадковості та фортуни в житті персонажів.

Отже, вказаний прийом, може виглядати нескладним або навіть мелодраматичним, але допомагає підкреслити важливість моментів та рішень у житті героїв і показує, як навіть найдрібніші деталі можуть вплинути на подальший хід подій.

У романі «Гудзик-2. 10 років по тому» Ірен Роздобудько вдало поєднує основний конфлікт між героями із фоновими подіями політичного руху, які відбуваються в Україні в період Революції Гідності. Це дозволяє показати вплив соціальних та політичних процесів на особисте життя героїв, а також висвітлити їхню реакцію на зміни в країні.

Іншими словами роман «Гудзик-2. 10 років по тому» стає своєрідним відображенням суспільного контексту, в якому розгортаються події та відносини героїв. Побудований на політичному конфлікті і внутрішньому протистоянні, твір дає можливість дослідити глибокі людські проблеми, які завжди актуальні, незалежно від соціально-політичного контексту. Роман розкриває складність відносин між героями та проблеми саморефлексії, внутрішнього конфлікту та пошуку істини.

Ірен Роздобудько дещо відходить від своїх канонів і зображує Єлизавету Тенецьку як жінку, яка, незважаючи на гордість, талант та харизму, втратила частину своєї аури *femime fatale*, яка властива їй в минулому. Героїня досі привертати чоловіків, проте вона вже не володіє тією

ж магією і впливом, що робили її надзвичайно привабливою та й головний акцент у цьому випадку робиться не на ній.

На початку цього роману читач дізнається, що Єлизавету чоловік «запроторив» на лікування після наче б то смерті їх доньки. Денис цю ситуацію коментує таким чином: *«Оскільки мій, так би мовити, колишній тесть ширяв у недосяжних політичних емпіреях, навіть не йшлося про те, аби звернутися до нього по допомогу. Навпаки я бажав тим «емпіреям» згину без вороття. І це дуже ускладнило пошуки місця, до якого він запроторив свою дружину. Вже – колишню»* [Р2, с. 8]. Тобто можемо говорити про те, що авторка переосмислює образи жінок у романі та наділяє їх новими ролями.

Основний акцент в романі робиться на взаєминах між Денисом і Лікою, їхніх долях, що перетнуться в Києві буремної зими 2013–2014 років. Зустріч Ліки та Дениса у романі «Гудзик-2. 10 років по тому» має особливий характер, вона є наймиттєвішою та здивувала обох героїв: *«Я присів біля підніжжя святого Михайла і... побачив Ліку»* [44, с. 216]. Письменниця описує зустріч короткими уривчастими реченнями, що переказують зміну думок чоловіка: *«Лише констатував: це не смерть, і не примара, і не наслідок контузії. Це була вона, Ліка»* [44, с. 217].

Для Дениса ця зустріч була дуже несподіваною, адже він шукав її довгий час, але без жодних результатів: *«...Як дивно... Він об'їхав пів чужої країни – охололий, в zenіті міфічної слави і неміфічної самотності[...], з пекучим запитанням – що мусить сказати у першу мить зустрічі, на яку сподівався і якої підсвідомо не хотів, вважав її неможливою, а пошуки – марними»* [44, с. 216].

Твір підіймає також низку важливих суспільно-політичних проблем, актуальних для України в період Революції гідності та сьогодення. У цьому романі письменниця висвітлює проблему деградації, споживацького єства та людської обмеженості. Авторка з гостротою звертає увагу на те, як сучасне суспільство може втратити цінності, стаючи простим і бездуховним.

У цьому контексті Ірен Роздобудько апелює до факту, що багато людей обмежуються простими та споживацькими інтересами, такими як робота, телевізія та розваги, які відволікають від глибоких духовних цінностей: *«Вони не злі – прості. Що вони бачили? Що знають? Робота – телек – робота. Роботи немає – п'ятника. Біда. Хазяїн у них мусить бути. Без хазяїна – біда... Їм важливий спокій – прогнилий, рабський, але щоб тихо було»* [44, с. 254].

Ще у цьому контексті привертає увагу цитата про необхідність вчитися позитивним рисам: *«А чи є такий предмет, котрий вчить віри, любові, людяності, зрештою – патріотизму, правді? Або хоча б того, що не можна бити лежачого, жінку, дитину, не можна красти, брехати, вбивати...»* [44, с. 255]. Письменниця наголошує на важливості виховання та освіти, які сприяють розвитку віри, любові, людяності та інших важливих цінностей. Вона питає, чи існує предмет або навчальна програма, які навчають цим цінностям. Такий погляд Ірен Роздобудько на сучасне суспільство виражає її стурбованість станом моралі та деградацією духовних цінностей у сучасному світі.

Крім цього, Ірен Роздобудько висловлює глибокий сарказм та критику щодо державної влади, політичної еліти та корумпованих чиновників. Вона використовує метафору, порівнюючи їх з кабанам та свинячими писками, що вказує на їхню жадобу та безкультур'я. Ірен Роздобудько підкреслює, що ці політики не лише невідповідальні, але й недостойні своїх посад, а їхні дії завдають шкоди суспільству: *«Я бачив людей у краватках, за цілком благоприсойними й навіть патріотичними пиками яких ховалися свинячі писки і кабанячі ікла. Вони порпались у будь-якому багні, де сподівались відшукати жолудь, щоб покласти його в своє, і без того напакowane мотлохом, лігво»* [44, с. 16]. Отже, авторка використовує гострий сарказм та іронію, щоб підкреслити негативні аспекти діяльності політичної верхівки та висловити свої роздуми про сучасну політичну ситуацію.

Серед художніх засобів письменниця активно використовує фразеологічні звороти, крилаті вислови та цитати, що робить її роману художньої цінності, наприклад: *«Спочатку відчував один суцільний жар в голові і повну плутанину в думках. Як писав поет – «з журбою радість обнялась». Це було саме те відчуття!»* [44, с. 8].

Також у романі можна зауважити низку вузької термінології, пов'язаної зі зброєю, масовими виступами та саме із контекстом подій, що відбувалися в Україні взимку 2013–2014 рр: *«Це була та «важка артилерія», котра чекала на подальший розвиток подій, але не кватила їх. «Хіба вони (малося на увазі «зелені салаги») знають, як підбивати бетеери?»* [44, с. 118].

Зважаючи на політичний контекст, не обходиться і без заниженої лексики: *«Дез, чорт тебе забирай! Якого дідька ти пхаєшся?! Ти ж у статусі журналіста!»* [44, с. 111].

Отже, роман «Гудзик-2. 10 років по тому» Ірен Роздобудько дійсно вражаюче відображає еволюцію не лише героїв, але й українського суспільства. Це не просто історія кохання, а складний, багатогранний твір, в якому авторка майстерно поєднує особисті долі героїв із соціально-політичними подіями в Україні. Роман став своєрідним відображенням глибоких трансформацій, які відбулися в країні протягом останнього десятиріччя. Він висвітлює труднощі переходу від радянської спадщини до сучасної України, включаючи соціальні проблеми, корупцію, політичну нестабільність та багато інших складних аспектів.

2.2. Художня цінність роману-апокрифу І. Роздобудько «Фаріде»

Роман-апокриф «Фаріде» І. Роздобудько був виданий 2021 року у традиційному для авторки видавництві «Наш формат». Аналізований твір належить до історичних романів. Однак авторка ідентифікувала його і як роман-апокриф. До сьогодні немає єдиного підходу у трактуванні вказаного поняття. За одним із новітніх визначень, апокрифи – це «оповідання легендарного характеру про осіб і події з біблійної історії, які не входять у

канонічний, тобто офіційно визнаний церквою текст Святого Письма» [57, с. 126]. Крім цього, вказаний жанр належить до проміжних між релігійною і світською літературою, а також є часто поширеним серед народної творчості. Ґрунтовно жанр апокрифу дослідив І. Франко, уклавши 5-томне видання народних творів вказано жанру.

В анотації до роману «Фаріде» вказано, що у ньому йдеться про дівчину, яка *«під час Другої світової війни рятує єврейських дітей від неминучої смерті. А на цілу епоху пізніше її, вже стару жінку, розшукали 80 врятованих нею дорослих людей. І вона стала праведницею світу — забутою, закатованою як нацистами, так і радянським режимом. Це — факт. Все інше — апокриф, вигадка автора. Узагальнена і суб'єктивна»* [47, с. 2]. Тобто якщо у низці апокрифів йдеться про життя Йосипа та Марії, то Роздобудько описала події життя жінки-праведниці, що врятувала велику кількість життів євреїв.

Оповідь у романі починається із опису життя восени у селищі, коли закінчився збір гарного врожаю винограду: *«У той день до Селища приїхала родина з акордеоном і закінчився збір винограду. Уродило його стільки, що норму було перевиконано на двадцять відсотків»* [47, с. 10].

Описуючи тогочасний побут, авторка наголошує на тому, що люди у вказаний нею час не схиляються до спільної молитви, навіть місцевий церковнослужитель почав працювати *«А муедзин, Алім-ага, тепер служить писарем при РАГСі. Йому залишили коня на випадок, коли треба роз'їжджати по району, вести облік народжених чи померлих або перекладати щось із кримськотатарської для начальства»* [47, с. 11]. Варто також наголосити, що у творі трапляється низка мусульманських термінів. Зокрема, у вказаній цитаті «муедзин», який у СУМ має таке пояснення «у мусульман — служитель при мечеті, який з мінарета в певний час закликає віруючих до молитви» [55].

Однак пересічні мешканці Селища, як його називає авторка, усе ж не забувають приділяти чимало часу для індивідуальної молитви, що свідчить

про канонічність їхньої віри, незважаючи на накази керівництва. Як приклад, авторка згадує про спеціальний обряд батька Амета, для якого, до слова, батько сам їздив по піонерській галстук та заборонив навіть вживати термін «Аллах»: «[...] побачив, як батько справляє намаз, підстеливши під коліна побитий міллю і часом килимок» [47, с. 11]. У СУМі вказано таке пояснення намазу – «мусульманський релігійний обряд, при якому молитва супроводжується певними установленими рухами і ритуальним обмиванням» [45].

Знайомство із головною героїнею твору відбувається уже із перших сторінок роману, де вона постає як молода дівчина, школярка, однак із напрочуд гарною зовнішністю та вдачею. На відміну від роману «Метелик не кричить», у «Фаріде» І. Роздобудько уже на початку твору подає детальний портретний опис дівчини. Розберемо поданий опис детальніше.

Фаріде була на скільки чарівною, що за нею активно спостерігали хлопці із сусіднього пагорбу: «Звідти ж можна було поспостерігати і за Фаріде, дівчинкою з сусіднього подвір'я, — чи не вийде розвішувати білизну або прив'язувати на городі козу. Або вмиватися з колодязя...» [47, с. 14].

Письменниця вдається до формування образу дівчини через суспільну думку. Варто наголосити, що сусідні хлопці та інші жителі селища позитивно відгукувалися про Фаріде, захоплювалися нею: «Казали про неї – йде, мов танцює. І все робить так, ніби спостерігає за нею сам Аллаг, вирішуючи, що ще додати до свого досконалого витвору років через десять» [47, с. 14].

Подана і точка зору старших людей, які вважали дівчину надмірно красивою та такою, що навіть засліплювала очі: «Снівчують батькам, мовляв, треба вже «баши ортюс» носити – хустину, що закриває голову і волосся, адже – сліпить» [47, с. 14].

Що стосується хлопців, то ті також не могли спокійно пройти повз, а постійно смикали за коси, аби торкнутися до Фаріди: «Хлопці в школі смикають за коси, аби лише торкнутися» [47, с. 14].

Крім цього, подано детальну характеристику обличчя та тіла дівчини, а зокрема подано опис очей: *«Очі? Вони і без милості Всевишнього – великі, видовжені, мов горішки мигдалю, дивного фіолетового відтінку»* [47, с. 14].

Вміщує авторка і коротку характеристику рук: *«Руки в зап'ястях тонкі, як виноградні лози, - подекують, мовляв, до роботи не пристосовані»* [47, с. 14];

Охудожнені навіть литки та п'яти, що особливо привертає дослідницьку увагу: *«І такі ж тонесенькі литки, а п'яти, мов райські яблучка, - дарма, що весь день босоніж бігає»* [47, с. 14].

Що стосується волосся, то Роздобудько не вказує його природній колір або довжину стрижки, а підходить до його опису із художнього боку: *«Волосся так блищить на сонці, що над головою сріблястий серпанок — короною»* [47, с. 14]. Бачимо, що над головою дівчини створювалася ілюзія корони зі сріблястого серпанку, що підкреслювало її неймовірну вроду.

Варто вказати, що зовнішність та одяг відіграла велику роль у характеристиці жінки у романі «Фаріде». Скажімо, за одягом місцеві могли із легкістю визначити, чи вона тутешня. Наприклад, хлопці відразу по сукні з'ясували, що «хата під пагорбом» заселяється людьми із міста: *«Хлопці загигикали, заштовхали одне одного кулаками в боки. Таких суконь тут не носили, а, отже, ці люди – з якого-небудь далекого міста»* [47, с. 15]. Також із сім'єю приїхав хлопчик, одяг якого не відповідав місцевим наративам: *«Він теж був одягнений не по-тутешньому, святково – в білій сорочці, чорних штанях»* [47, с. 15].

У другій частині Фаріде постає перед читачем уже як дівчина, адже дія відбувається через 11 років, у травні 1941 року. Вона у той час заручена із Густемом, однак авторка відразу вказує на складність таких стосунків з боку: *«Фаріде була заручена з Рустемом. І Башира давно змирилася з цим, попри те, що кохала його більше за життя, понад усе. Льошка був закоханий у Фаріде — здається, так само, як Башира в Рустема»* [47, с. 45].

Авторка змальовує мальовниче життя тамдешньої молоді, яка щовечора збиралася під персиковим деревом біля хати Сарі і Адама, навіть попри те, що батьки забороняли такі зустрічі. Адам їм щовечора грав на скрипці, незважаючи на те, що у свої 39 він здавався молоді дуже старим.

У Фаріде та батька були такі стосунки, як годилося у минулих століття, дівчина його поважала та боялася ослуhatися. Однак у романі подана поступова еволюція сміливості дівчини, так одного із описаних вище вечорів донька насмілилася сказати батькові про те, що вона уже доросла: *«Сьогодні вона наважилась пискнути про те, що закінчує училище і тепер – доросла. Але Енвер-ага того не почув, адже Фаріде сказала це собі під ніс. Батька побоювалась і поважала, боялася зайвого слова сказати»* [47, с. 46].

Сім'я Фаріде жила за давніми традиціями, які не розумів, наприклад, Олексій, що переїхав у Селище із Донбасу ще в юному віці. Рустем також дотримувався цих традицій, тому про його весілля та Фаріди родини домовилися ще років 10 до того, однак це не завадило хлопцеві покохати її. Авторка яскраво змальовує світогляд двох світів – радянського та народного:

«—Які це традиції?! — зірвався на ноги Льошка. — В нас усі традиції тепер — радянські! Без ваших стародавніх забобонів!»

— От я тобі зараз покажу «забобони»! — почав насуватися на нього Рустем» [47, с. 48].

Цілком очевидним видається те, що після вказаного діалогу назривала бійка, однак Башира, що була закохана у Рустема, швидко зметикувала, аби уникнути цього: *«Ой, я зовсім забула! Рустемчику, мати моя просила тебе покликати — ніч обмазати. Зовсім не можна ікмек пекти! У батька руки тернуть...»* [47, с. 49]. Однак вона запитала дозволу і в Фаріде, що говорить не тільки про кмітливість дівчини, а ще й про певним чином вшанування чужих стосунків. Фаріде також не стала перечити та влаштовувати сцени, що свідчить про її розважливість та байдужість до свого нареченого.

Місцеві бачили, що Фаріде та Олексій закохані та навіть побоювалися позашлюбних стосунків. Припускали, що ця історія може закінчитися так

само, як у Аглікамал « в пелені принесла: «А щодо Аглікамал, так вибач мені, якщо скажу: якби вона твого Енвера тоді покликкала, він би й не подивився, що вона з чужою дитиною повернулася, що нечиста і що з тобою вже родину створив»[47, с. 62].

Тому дівчина боялася приміряти сукню із бабиного сандика, адже на підсвідомому рівні відчувала докори сумління за нещодавні поцілунки. Тобто бачимо, що наречена була сором'язлива, однак виходити заміж за свого судженого не хотіла. Байдужість до Рустема та його сім'ї проявлялася в тому, що дівчина також не докладала жодних зусиль до підготовки подарунків майбутнім родичам.

Одяг для нареченої придбала мати Рустама, адже так було заведено за традиціями. Фаріде доволі байдуже до цього поставилася, але перечити не стала, адже дотримувалася звичаїв. Письменниця конкретизує, що раніше одяг для майбутньої рідні не просто купували, а й навіть самотужки вишивали: *«Це раніше жінки вишивали до весілля по п'ятдесят, а то й по сотні хусток і покривал для майбутньої рідні й гостей»* [47, с. 69], однак у 40-их роках на це не було часу.

Коли Селище окупували німці, Фаріде увесь час проводила у садочку, де працювала. Вона демонструвала відданість своїй справі та ретельно його пильнувала, аби окупанти не відібрали заклад під свій шпиталь: *«Фаріде тепер не покидала приміщення дитячого садка, адже боялася, що відберуть будівлю під шпиталь»* [47, с. 91]. Однак через це у неї не лишалося часу бувати ні вдома, ні у свекрухи, останню із яких жінка побоювалася: *«Вдома біля матері бувала нечасто. Та й до хати батьків Рустема не заходила, боячись прискіпливих очей свекрухи. Були важливіші справи — якнайшвидше оформити нові метрики»* [47, с. 91]. Ситуація у Башири була ще складнішою, адже в її оселі оселився жити німський офіцер, через що дівчина навіть не щодня могла ходити на роботу до дитячого садка.

Фаріде змальована у романі наприкінці 1941 року як турботлива вихователька, яку любили діти. Наприклад, одна із дівчат після того, як задля

порятунку жінка дала їй нове ім'я, наголосила: *«Ти така добра, Фаріде-ханім. А інші як? У них теж будуть нові імена?»* [47, с. 93].

Для того, аби діти вивчали свої нові імена, вихователька придумала спеціальну гру, що пробуджувало у вихованців особливий ентузіазм: *«Так, як у казці, — ти ж знаєш, що злим дервішам не можна називати справжніх імен. Це така гра. Їх треба перехитрити! Будеш гратись?»* [47, с. 94]. Гра, в яку гралися діти, аби запам'ятати свої нові імена, мала назву «Сміливці проти злих дервішів». Фаріде робила перекличку, і ті діти, які забували своє або чужі імена потрапляли до рук дервішів і сиділи під покривалом, аби заховатися від ворогів.

Загалом ми не можемо відзначити, що жінка боялася того, що має бути, навпаки – вона ретельно готувалася, займалася із дітьми, вчила нові імена. Однак сподівалася, що все ж інтернат оминуть стороною., адже у цій війні до дітей ставилися приязно.

Незадовго після того, як діти ледь вивчили свої нові імена, до садочку таки прийшла група із перевіркою. Хлопчик, якого першого запитали, як звати, перелякано по складах вимовив своє ім'я. Фаріде своїм виглядом дала зрозуміти іншим дітям, що треба назвати своє ім'я краще:

«Та опустила очі, зсунула брови, даючи зрозуміти іншим ,що Міхаель погано впорався з головним етапом нової гри.

Помітивши її суворий погляд, наперед вистрибнула Роза:

— А мене звати Таміла! Таміла! Дайте, дядечку, цукерку!» [47, с. 94].

У цій «сутичці» жінка проявила себе як кмітлива та винахідлива, адже змогла переконати перевірку, що євреїв серед дітей немає, а на підтвердження цього дала нові метрики, написані незадовго вночі: *«Фаріде простягнула геру Залке стосик паперів. Той зморщився, пробіг очима по першому, передав перекладачеві і знову прискіпливо глянув на дітей»* [47, с. 94]. Для того, аби розрядити атмосферу вихователька почала виховувати дітей, говорячи із ними новою мовою та із використанням нових імен.

Однак згодом з'ясовується, що татарське населення радянська влада почала підозрювати у співпраці із німцями, тому у Фаріди виникли нові проблеми. Згодом саму жінку промусово депортовували, а мала Роза просилася із нею:

«— Возьми ее за руку, собака! — наказав солдат.

— Вона не моя, присягаюся! — закричала Фаріде і знову гнівно блимнула на дівчинку:

— Відчепися, кажу! Йди до своїх!» [47, с. 121].

Можемо зауважити, як Фаріде проявляла турботу до дітей залежно від ситуації, навіть якщо їй доводилося кричати на їх або проявляти інші негативні емоції. Однак у головної героїні був і власний чин, котрий, як і міг здогадатися уважний читач, був від її коханого, а не належав законному чоловікові. У той час, як її забирали військові, вона прощалася із сусідкою Лідією, зізнавшись, що її син – це насправді внук сусідки

У вагонах, якими перевозили людей, жінки реагували на обставини по-різному. Якщо одні вели себе тихо, то інші на кожній станції оббивали руки об двері із благанням їх випустити. Особливо увагу привертає жінка, дитина котрої померла, однак конвойний не дозволяв поховати немовля аби-де

Коли Фаріде вийшла із поїзда, у неї не було жодних речей, грошей, документів, а одяг, що на ній сильно зносився. Усе це лахміття підкреслювало і внутрішній стан душі: *«Вона огляділа себе і жахнулася: одяг перетворився на суцільне дрантя, руки в землі, під нігтями — чорно. Вона вискочила з вагона в чому була, не забравши» [47, с. 137].*

Крім цього, вона кілька днів не їла, а тому змушена була жебракувати, хоча це викликало у неї сильний сором: *«До того ж, вона не їла кілька днів і тому, долаючи сором, лягла прямо на землю неподалік від купки жебраків і пасажирів, що чекали на потяг і так само лежали покотом під стінами вокзалу» [47, с. 138].* Відчай жінки також посилювався і тим, що вона не могла нічим довести містянам, що має педагогічну освіту і була директоркою садочка. Тому вона не розуміла, яким чином має заробляти на хліб.

Авторка докладно зусиль, аби описати випадкову зустріч із Олексієм, який на тоді уже став інвалідом, втративши ноги на війні. Однак він був ще й вкрай недоглянутим: *«Фаріде побачила скуйовджене, давно не мите й не чесане волосся, вицвілу до жовтизни гімнасттерку і пів тулуба, встановленого на грубий дерев'яний візок із заіржавілими коліщатами»* [47, с. 138].

Попри скрутне становище, Фаріде не втрачала оптимізму та віру у доброту Сталіна

Все ж Олексій відмовився повертатися додому та бути обузою для матері. Натомість швидко зметував, що колишній сусідці варто піти з вокзалу, адже сюди часто приходять правоохоронці. Можемо порівняти описи будинків на початку роману і тим помешканням, куди привів Фаріде Олексій. У переповненому двоповерховому будинку жили переважно жінки та діти – біженці або депортовані. Звісно, письменниця не намагається охудожнити побачене жінкою, а подає усі лихоліття її долі та долі тисячів таких, як вона: *«Спільна кухня нагадувала пральню і пахла, як пральня, — задушливими випарами з каструль, у яких варились невибагливі капустані супи, пріла підморожена минулорічна картопля»* [47, с. 141].

Якщо на початку роману Фаріде описують як неземну красуню, то зараз мешканці порівнювали її із брудною кішкою, ідентифікували як вокзальну жебрачку, однак трохи заздрили, адже на Олексія у їх були свої плани. Хоча авторка змальовує колишнього приятеля як пияка, брудного та недоглянутого інваліда, однак він напрочуд добре поставився до Фаріди та навіть виміняв свій орден, яким дуже гордився, на речі для неї

Віра у радянську систему Фаріде була на скільки міцною, що навіть Олексій не міг ніяк переконати жінку у тому, що товариш Сталін не стане її захищати, а спроби дістатися до Москви можуть завершитися фатально

Тобто можемо підсумувати, що попри складні умови, жінка не втрачала надію на владу, однак такі сподівання були вкрай марними.

Олексій пропонував жінці фіктивний шлюб та його прізвище, однак вона не охоче погоджувалася. Ще одна риса характеру головної героїні – це почуття провини, яке вона відчувала до покійного чоловіка

Згодом вранці зібрала речі та поїхала до керівництва, аби захистило її, однак натомість отримала 10 років суворого режиму за зрадництво: *«Вона потрапила до «суворого», за тією ж 58-ю, але за «доведеними злочинами»: пособництво німецьким окупантам, втеча, шпигунство. Врахували «явку з повинною». Десять років»* [47, с. 149]. Впертість та сліпа віра у радянську владу призвели до того, що жінка змушена була тяжко працювати, не бачити сім'ї та терпіти інші злидні ув'язнених.

Однак у в'язниці Фаріде ще й переконували, що їй і так пощастило, адже інших татарців постріляли відразу за зрадництво: *«Ти татарка, а отже — зрадниця, — пояснила їй Марія Іванівна, Маня-»діставайло»*. — *Всіх ваших постріляли. Так що, вважай, тобі підфартило, сестричко»* [47, с. 150].

Після воєнних років авторка переносить оповідь у 1953 рік, де Фаріде поблідніла, худа жінка. Єдиними щастям у ті дні було отримали листа із дому, а писала жінці Роза-Таміла, котру вона врятувала. В одному із листів дівчина наголосила, що вона так само працює у тому ж садочку, а що сина Фаріде виховувала до цього часу бабуся Лідія, назвавши Олексієм та давши своє прізвище. Однак стара померла, тому Таміла забрала малого Олексія до себе.

У засланні в місті Янгіюль, авторка описує головну героїню як вірною своїй землі, тому вона відмовляє німецькому офіцеру, що залицяється до неї. Щонеділі вона ходить скуплятися, письменниця підкреслює одяг Фаріде та її зачіску, вказуючи на відчуття стилю та моди.

П'ята частина переносить читача у 1989 рік до Сімферополя, коли Роза дивилася по телевізору репортаж про повернення татар, які чекали на цей дозвіл півстоліття. За офіційними даними, було депортовано майже 200 тисяч татар [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 23]. Вона, як і обіцяла у листах Фаріде, назвала своїх дітей на честь матері та своєї другої матері.

Відтак, дізнавшись про цю звістку, уся сім'я збиралася на вокзал зустрічати депортованих.

Авторка докладася зусиль, аби описати цю довгождану мить прибуття татар назад до Криму: *«Вокзал завмирає. Світ зупиняється. Людське море з повагою обтікає дивну родину»* [47, с. 194].

Фаріде зустрічали цілі сім'ї врятованих колись нею євреїв, кожен із них називав себе тим іменем, що дала вихователька кілька десятків років тому. Вона ж поверталася дуже тривожно, адже рідні землі були оповиті і радістю, і болем: *«Але як тривожно на душі! Чи надовго будуться оселі цього разу, чи навічно розбивають виноградники, садять городи, мурують печі?»* [47, с. 199]. Побачивши дім Олексія, пройшовшись рідною землею, Фаріде поринає у спогади. Помирає жінка на рідній землі: *«І Фаріде огортає спокій — такий самий, який колись відчула під чинарою Аглікамал»* [47, с. 210].

Отже, авторка доклала зусиль, аби сконструювати образ татарки, що гарна ззовні, вірна своїй землі, рятує євреїв, сліпо вірить у доброту радянського режиму, згодом відбуває ув'язнення та майже до кінця своїх днів перебуває у депортації. Але разом із тим так і не зазнала ні жіночого, ні сімейного щастя – відчувала провину перед покійним чоловіком Рустемом, із яким так і не наважилася на стосунки, та усе життя жаліла, що так і не розповіла про сина Олексію. Фаріде неодноразово відмовляла заможним залицяльникам та тужила за рідною землею.

2.3. Специфіка художнього осмислення соціальних проблем у творчості Роздобудько на прикладі роману «Метелик не кричить»

Літературні твори є засобом формування свідомості та відповідальності серед читачів. Вони допомагають поширювати інформацію про соціальні проблеми та стимулюють обговорення цих питань. Крім цього, літературні твори можуть впливати на громадську думку та допомагати спонукати до змін у суспільстві, адже мотивують людей до дії.

Сексуальне рабство – це серйозна соціальна проблема, яка стосується багатьох країн світу і залишається однією з найжахливіших форм порушення прав людини. Ця проблема включає в себе експлуатацію людей через примусові сексуальні дії або комерційну сексуальну експлуатацію, де жертви нерідко стають об'єктом фізичного та психологічного насильства.

Сексуальне рабство порушує основні права людини, включаючи право на гідність, свободу та безпеку. Воно залишає жертв у стані страху і безпорадності, і часто ускладнюється тим, що жертви можуть боятися звертатися до правоохоронних органів або інших служб.

Отже, письменники мають важливе завдання висвітлювати соціальні проблеми у своїх романах, оскільки література має служити не тільки засобом розваги, але й потужним інструментом для змін у суспільстві і підвищення свідомості.

Роман «*Метелик не кричить*» І. Роздобудько загалом можна вважати одним з останніх помітних вітчизняних «жіночих» романів про сексуальне рабство, у якому достатньо оригінально інтерпретовано цей відомий у світовій культурі мотив.

Сюжет роману розкриває образи трьох жінок – Марти, Аліси та Зої. Головною героїнею можемо вважати Марту, адже події розвиваються довкола її життя. Аліса – студентка, котра через багатого залицяльника потрапила у рабство. А Зоя – дівчина, образ якої авторка деталізує переважно через діалоги та думки Марти та її колишнього нареченого Сергія.

Найкраще у романі репрезентовано образ стражденної жінки, яка стала жертвою складних життєвих обставин та низькості сучасного соціуму, однак отримала дивовижну можливість змінити своє життя, зустрівши багатого залицяльника. Вже при першому знайомстві читача із героїнею, авторка акцентує увагу на тому, що її життя не склалося належним чином, адже переважають у ньому безвихідь та біль.

Хоча на початку роману і вказано, ніби Марті щастило, однак таке везіння тільки короткочасне явище, згодом на неї чекали чималі труднощі:

«Дійсно, з самого ранку без зайвих проблем, які майже щомісяця виникали при спілкуванні із бухгалтерією, вона отримала чималу суму відпускних. І одразу ж придбала білу сумку, саме таку, яка пасувала до її білого сарафана. А ще вдалося без черги заплатити на пошті квартирний борг за три місяці» [46, с. 12]. Тобто читач бачить звичайну жінку, в якої низка проблем на роботі, насамперед із бухгалтерією, борги за квартиру тощо. Однак у день, коли авторка починає свою розповідь, Марті неймовірно щастило: і відпускні добре нарахували, і заплатила на пошті борг без черги.

Однак це був не кінець везінь героїні, їй також вдалося знайти купюру номіналом 100 доларів, хоча Марта до останнього була впевнена, що це якась шахрайська схема: *«Марта озирнулася — поруч нікого. Нахилилася, ніби поправляє ретязь на босоніжках, і тричі промовивши «Пробач, Господи...», підняла купюру, зібгала в долоні. Вона була щільна і хрустка — сумніватися не доводилося» [46, с. 15].*

Уже із перших сторінок твору Марта змальована як доволі гарна дівчина. Авторка описує героїню крізь призму її власного бачення, однак не деталізує її зовнішність.

Так, Марта не вважала себе красунею та загалом мала дещо занижену самооцінку. Вона тільки порівнювала себе із красунями: *«...дівчина була вродливою. Навіть надто вродливою. Проте й надто шаблонною, її можна було змалювати двома словами, які так збурюють уяву юних дівчат — «модельна зовнішність». Ідеальна матриця, божественний стандарт. Єдине, що потішило Марту, що вона з дівчиною має один розмір одягу, а, отже...» [46, с. 48].*

На противагу, деякі інші персонажі роману мають напрочуд розлогу портретну характеристику. Скажімо, Аліса описана вкрай вишукано та привабливо: *«Це була жінка, про яких кажуть — «без віку»: виглядала на тридцять, хоча, певно, була старша» [46, с.62].*

Важливу роль протягом усіх часів відігравав одяг персонажів, що як невідмінна складова їх образу міг багато розповісти. Семантика одягу, як вказує Н. Городнюк у статті «Концепт одягу та семантика дендизму у романі Михайла Івченка «Робітні сили»» [Городнюк], прочитується у системі таких опозицій, як:

- старе або нове;
- чисте, брудне, недоглянуте, зношене;
- модне або традиційне;
- національне або запозичене;
- світле або темне;
- за гендерним принципом (чоловіче або жіноче).

Що стосується гардеробу Аліси, то авторка також доклала зусиль, аби змалювати вишукану леді, яка стильно, однак стримано одягається: *«Бездоганна фігура, затавнута в білосніжний брючний костюм, на ногах черевички на підборах, насичений, але не нав'язливий аромат парфумів, модна зачіска, ледь помітний макіяж»* [46, с. 62]. Авторка також намагається узагальнити її образ, наголосивши, що жінка успішна бізнес-леді: *«Одне слово, жінка з рекламного проспекту, типова «бізнес-леді», від якої просто тхне успішністю»* [46, с. 59].

Отже, письменниця тільки вибірково використовує опис одягу у конструюванні образу персонажів роману. Однак одяг у творі несе велике ідейне навантаження, стає свідченням ставлення автора до зображуваного.

Одяг Марти авторка описує скупі. Наприклад, подано, як дівчина збиралася на зустріч до Сергія: *«Вона підхопила з дивана і почала швидко вдягатися. Чомусь закортіло одягнути щось привабливе, наприклад, новий костюм, котрий так і не одягла з часів розлучення»* [46, с. 87]. Однак також варто наголосити, що цей костюм співрозмовник не оцінив і ставився до дівчини суто по-діловому, не роблячи жодних компліментів.

Продавчинь із загадкового бутика описано дещо схоже, усі вони мали гарний вигляд, були вишукані: *«Жінка мала приємну зовнішність, привітне,*

«породисте» обличчя з високими вилицями і чітко окресленими губами — обличчя кінозірки» [46, с. 97]. Однак у порівнянні із Мартою, їх образи доволі побіжні, натомість у дівчині авторка намагалася відобразити більше почуттів.

Особливу увагу варто зосередити на сукнях, які продавчиня пропонувала Марті у бутику: *«Цього разу Марта не відмовилася від допомоги, і жінка почала перебирати сукні, розповідала про кожну, ніби це була жива істота з неабияким родоводом» [46, с.97]. Від цих розповідей жінку почало нудити, що підкреслює істинне ставлення Марти до дорогих речей, особливо якщо врахувати, що магазин причетний до зникнення людей.*

Звісно, у магазині чимало уваги приділяли речам, тому під час кавування загадкового гостя з Мартою, продавчиня наголосила: *«Перша красуня світу Мерилін Монро якось зауважила: «Дайте жінці пару гарних черевичків і вона підкорить світ!» — говорила між тим жінка, кокетуючи з клієнтом і підморгуючи Марті змовницьким поглядом» [46, с. 98].*

Щодо заниженої самооцінки, то це впливає також із того, що дівчина не вважала себе гідною парою Андрію, однак у цьому випадку не через свою зовнішність, а через простоту: *«Прості люди — довірливі», — якось сказав їй Андрій. Вона тоді збунтувалась проти цього визначення — «прості», адже і сама вважала себе звичайною, а отже — простою. А відтак — нецікавою для Андрія» [46, с.49].*

Щодо характеру Марти, то авторка часто наголошує на її сентиментальну вдачу, зокрема, героїні було шкода бабусь, які мали бути нещасливими: *«Власне, її і раніше часто обіймав великий жаль до всіх. Вона не могла спокійно дивитися на бабусь, що сиділи на лавах під її під'їздом — усі в однакових біленьких хусточках, з однаковими ціпками в руках» [46, с. 50]. Тобто розуміємо, що портрет бабусь поданий доволі детальний та комплексно, у той час як зовнішність головної героїні – епізодично.*

Аналогічно подано й образ жінок, яких Марта бачила біля під'їзду із важкими кошиками: *«Молоді жінки, що проходили повз них з важкими кошиками, теж здавалися Марті інопланетянками — живуть собі у своїх*

скафандрах без жодного ковтка свіжого повітря: робота — дім» [46, с. 51]. Доволі яскравим є порівняння вигляду обличчя жінок, які думають, що приготувати на вечерю, із тим, ніби вони вирішують долю світу.

Що стосується самої дівчини, то її також авторка зображує нещасною, самотньою. Особливо виділяє її вечерю, яка складалася з молока та булки з варенням: *«Марта така ж сама: сидить, не вмикаючи світла, на кухні, п'є молоко із варенням і ніхто не погладить її по голові» [46, с. 51]. Крім цього, дівчина не володіла надмірно вишуканими манерами, вживала алкоголь та була у неохайних барах чи клубах: «Марта прийшла раніше, замовила собі бокал холодного пива. Людей в кафе було багато, всі голосно розмовляли, з динаміків лунала музика» [46, с. 16].*

Розуміємо, що ще одним незмінним складником життя людини є їжа. Крім, власне страв, важливо також брати до увагу посуд, у якому подаються страви, наявність або відсутність сервірування столу, опис кімнати, де відбувається прийом їжі тощо. Ці деталі також можуть багато розповісти про персонажа та його спосіб життя. Дівчина їла те, що лишилося у холодильнику, не надаючи узагалі жодної уваги сервіруванню. Що стосується випадку пива у кафе, то тут також авторка не деталізує посуд, адже вишуканого у цьому напої небагато.

Зовсім по-іншому Ірен Роздобудько описує вечері та приготування їжі у квартирі Марти після того, як вона почала зустрічатися з Дмитром, з яким познайомилася у злочасному магазині: *«Хотілося чогось «живого» — звичайної картоплі з огірками, оселедцем, чорним хлібом і різною зеленню. Коли вона сказала про це, Дмитро здивувався — невже можна харчуватися вдома?» [46, с. 141].*

Авторка докладно зусиль, аби передати, який нещасний до цього був Дмитро, адже за роки самотності він постійно харчувався у ресторанах і не знає навіть запаху домашньої їжі: *«Тепер з кухні йшли такі аромати, що він не міг стримати свого захвату. Виявилось, що за роки самотнього життя,*

він жодного разу не харчувався «домашнім» і навіть не уявляв, яким смачним може бути звичайний борщ» [46, с. 141].

Крім цього, це описує героїню з іншого боку, особливо у порівнянні вечері з молоком та булкою із варенням. Марта сама підкреслює, що вона давно не готувала, а харчувалася в основному бутербродами.

Також варто відзначити, що тригером у розвитку сюжету роману став знайдений телефон, однак Ірен Роздобудько при нагоді ще раз підкреслює спосіб життя дівчини та її самотність. Доволі жваво та радісно описано, як Марта чекає в ресторані на колишнього хлопця Зої Сергія: *«Якби не ця знахідка, сиділа б зараз у чотирьох стінах, перемелювала спогади. А якщо б і наважилася сама посидіти у ресторанчику, то почувалася б неабияк дискоmortно» [46, с. 52].* Тобто можемо стверджувати, що це сприймається головною героїнею як певна розвага, однак із корисною метою. Проте Марта тривалий час вагалася стосовно цієї зустрічі та й, взагалі, про подальше спілкування чи розслідування цієї «дивної» справи.

Крім цього, авторка змальовує Марту як дівчину, яка шукає чоловіка у будь-який можливий на сьогодні спосіб. Тому ідея записатися на навчання до автошколи пов'язана не з бажанням Марти навчитися водити, а, радше, аби знайти чоловіка та розважитися: *«Навчишся водити чи ні — це справа десята, — резюмувала вона. — А от чоловіків там, певно, багато. Можливо, познайомишся з кимось. Принаймні, розважишся...» [46, с. 26].*

Важлива складова життя будь-якої людини – дім та предмети інтер'єру. На прикладі предметів інтер'єру Н. Городнюк виділяє речі, згадані побіжно та наскрізні речі у сюжеті твору:

1. Предмети інтер'єру, згадані в творах побіжно, не мають або майже не мають опису, що зустрічаються частіше одного разу, рідше невелику кількість разів. Дані речі або просто названі автором, або позначені швидким одиничним штрихом.

2. Предмети інтер'єру, що поєднуються між собою і становлять певну картину внутрішнього оздоблення того чи іншого приміщення. Інтер'єр в такому випадку виписаний повно, детально; точно передається його художня атмосфера [Город мот, с. 236].

У романі оселя, де жила Марта, не тільки не відіграє роль місця, де затишно та комфортно, а й віддзеркалює своєрідний початок духовного спустошення. Авторка наголошує, що дівчина не мала вдосталь продуктів та їла те, що залишилося у холодильнику: *«У холодильнику, крім молока, нічого не було. Марта налила повну склянку, відкрила банку з варенням, знайшла шматок вчорашньої булки. Їла в тиші — навіть, як завжди, телевизор не ввімкнула»* [46, с. 52].

Однак після знайомства із Дмитром відбувається певна деталізація житла та ремонту, однак героїні за це було соромно: *«Марті було трохи ніяково за свою невелику квартиру зі старими меблями і за те, що, можливо, має не дуже добрий смак»* [46, с. 140]. Проте Дмитро намагається згладити прірву між ними і наголошує, що його дитинство було таким самим не безхмарним: *«Ти це ще побачиш, коли нарешті я зможу запросити тебе до себе. Я покажу тобі альбом зі старими світлинами, свої дитячі малюнки, свої щоденники, і ти все зрозумієш»* [46, с. 142].

Тобто Ірен Роздобудько всіляко намагається підштовхнути читача до думки, що Марті пощастило знайти такого чоловіка, однак інша сюжетна лінія – Аліси та її молодика змушує насторожено підійти до прочитаного.

Оселя жінки змінюється після того, як вони почали зустрічатися із описаним залицяльником. Тим не менш, письменниця слушно зауважує не тільки нові фіранки, а й стосунки, які закрили героїні очі: *«Рожеві сутінки проникають за рожеві фіранки, нещодавно куплені Мартою. Кімната знову всяяна трояндовими пелюстками. В ній багато що змінилося»* [46, с. 157]. Рожевий колір у надмірній кількості наближає читача і до відомої приказки про «рожеві окуляри», що символізують стосунки цієї пари.

Батьки відіграють важливу роль творенні образу героїні. Проте Ірен Роздобудько у творі описала їх в основному епізодично та без схвалення їхнього способу життя та чи манери виховання. Зокрема, авторка наголошує, що навіть мати не гладила Марту по голові, бо їй було ніколи: *«Навіть мати цього не робила, адже її шлях, як і усіх інших був той самий — «робота-дім»* [46, с. 51].

Схожа ідея простежується і в розділі, де описується знайомство Аліси із її новим залицяльником. Ірен Роздобудько докладляє зусиль, аби змалювати розкішне життя чоловіка: *«В авто, яке вів мовчазний водій, вбраний у костюм з білою сорочкою (що теж неймовірно напружило Алісу), вони сиділи поруч на задньому сидінні. Вона відчувала тепло його тіла і своє тремтіння»* [46, с. 72].

Крім цього, Аліса також схарактеризована як не надто впевнена у собі дівчина, яка жила значно скромніше, ніж її залицяльник. Саме тому згодом по гуртожитку дівчини почали ходити чутки про багатого «папіка» – *«...висунувши купу версій такої незрозумілої поведінки. Власне, всі версії сходились до однієї – у дівчини «завівся папик»* [46, с. 73]».

Однак у той час, як інші залицяльники дарували своїм дівчатам шампанське та фрукти, цей чоловік купив вишукане дороге плаття та черевики, що неодноразово підкреслюється у творі: *«Але щоби ТАКУ сукню і ТАКІ черевички! Аліса не могла довести подругам, що чоловік не намагався зробити нічого більшого, ніж благородний вчинок. Дівчата реготали»* [46, с. 74].

Доповнити образ Аліси та загадкового молодика допомагають **пейзажі**. Відомо, що без описів природи складно уявити більшість відомих нам творів зі шкільної програми української та світової літератури. Т. Чаплінська вважає, що у художньому творі природа може виступати або як самостійний об'єкт, або як «мова опису» [Чаплін, с. 168]. І науковець розвиває цю думку наступним чином: «Причому будучи самостійним об'єктом, вона може з'являтися в різних пропорціях по відношенню до цілого світу твору: то

займати весь цей світ, то бути більшою або меншою його частиною, а то і зовсім відсутньою»¹.

Описи природи подані у формі діалогу, про них розповідає молодик Аліси: *«У Середземньому морі, в Которській затоці є такий маленький острів Піраст. На ньому нічого немає, крім монастиря Святої Діви, покровительки мореплавців. Кажуть, що колись на тому місці в морі стирчала лише одна скеля, а на ній було знайдено ікону Божої Матері. Як вона туди втратилася, невідомо»* [46, с. 76].

Варто додати, що картини із природою то поступово наростають, аж до того моменту, коли уся увага авторки зосереджена на острові, то поступово зникають із зображуваного автором у творі, аж до їх цілковитого зникнення. Варто додати, що на вказаному острові чоловік обіцяв дівчині обвінчатися, чому остання дуже зраділа. Однак згодом студентка зникла.

На противагу цьому час від часу можна зауважити описи міської буденності, які допомагають краще уявити образ героїнь роману. Наприклад, у людному місті Марта не могла у певний момент знайти із ким поговорити: *«У цьому величезному місті з населенням понад три мільйони, не було жодної людини, з якою вона могла б поговорити»* [46, с. 86].

Отже, Роздобудько використовує як пейзажі, так і описи міста цілеспрямовано – кожен опис допомагає їй розкрити хіт сюжету, передати відчуття героїв (спустошення, біль, зневіру або радість, натхнення, кохання і так далі).

Зовсім по-іншому пейзажі подані, коли йдеться про зустрічі Марти та Дмитра. Авторка усіяко використовує цей прийом для того, щоб описати, наскільки жінка була щасливою, як вона мріяла: *«Марті здавалося, що вони лежать на човні посеред моря — одні у всьому світі. А хвилі несуть їх до золотого берега, до іншого життя, в якому не буде місця буденщині, розпачу і маячні»* [46, с. 120].

Можемо їх порівняти із чарівними описами природи, що допомагають розкрити стосунки Аліси та її нового кавалера: *«Авто стояло перед*

невеликим будиночком. У фіалковій темряві біля нього, мов на екзотичній листівці, вимальовувались високі пальми, окреслені місячним світлом» [46, с. 127].

Важливу роль у романі відіграє **Зоя**, із якою Марта мимоволі порівнювала себе як зовнішньо, так і смаками. Героїня знайшла її телефон та на знайдені кошти придбала саме ту сукню, яку міряла дівчина. Однак авторка не вміщує внутрішній діалогів героїні, а передає її стан через власне бачення: *«Молода, гарна і така... нещаслива. Можливо, так само десь сидить і та Зоя, не відаючи, що десь у великому світі про неї думає інша дівчина, трохи схожа на неї, якщо вони вподобали одну й ту саму сукню. Марта розчулилась»* [46, с. 52]. Тобто бачимо, що авторка використовує молодість та красу як антонім до щастя. Зрештою, кожна із дівчат подається як по-своєму нещаслива.

Також варто звернути увагу на Сергія – колишнього хлопця Зої, із яким Марта познайомилася у кафе. У них були різні характери та різне ставлення до дівчини, котра, імовірно, потрапила у халепу. *«Про Зою нічого не можу сказати. Я не знаю, де вона. І, до речі, знати не хочу! Гадаю, треба просто знайти того жартівника і натовкти йому пику!»* [46, с. 54].

У той час, як Зоя наполягала, що дівчину треба знайти, Сергій був впевнений, що втручатися зовсім не варто, адже це її вибір: *«Не драматизуйте. Вона свій вибір зробила. Шукати її мені зовсім не хочеться. Сама знайдеться»* [46, с. 52].

Сергій надав портрет «справжнього чоловіка», на що дівчина не заперечила: *«Ця «справжність» полягала в тому, що у нього є власний бізнес, що він має авто і щодня осипає її квітами. Це – все. Як вам такий портрет «справжнього чоловіка?»»* [46, с. 56]. Тобто можемо припустити, що Марта у той чи інший спосіб поділяла погляди соціуму щодо ідеального чоловіка. Зрештою, обоє згодилися допомогти одне одному, однак Марта мала на меті відшукати зниклу дівчину, а Сергії поквитатися з новим кавалером.

Чоловік, із яким Марта познайомилася у бутикові, назвався Дмитром та напрочуд гарно залицявся до жінки: *«Потім вони блукали вулицями, і він на кожному кроці купував їй букет троянд на довгих стеблах. А коли вони вийшли на освітлену вогнями набережну, за Мартиною примхою, вони роздарували половину букетів жінкам, котрі зустрічалися на їхньому шляху»* [46, с. 87]. Вона вкрай позитивно поставилася до цього знайомства.

Загалом авторка багато у чому повторює розповідь про Алісу та ті події, які відбуваються із Мартою у другій частині роману. Молодий багатий чоловік блискавично залицяється, обіцяє щасливе майбутнє та дуже швидко кличе заміж. Щодо останнього, то варто процитувати здивування жінки від освідчення: *«Я щось не зрозуміла, — з посмішкою відповіла вона. — Ти робиш мені пропозицію? Ти ж мене майже не знаєш! А якщо я — звичайна аферистка, яка спеціально вирахувала тебе — заможного молодого чоловіка, що прийшов і запросто купив дорогі запонки в дорогому магазині?»* [46, с. 109].

Образ та спосіб життя Марти відразу змінюється після знайомства із Дмитром. Авторка у цей час дедалі більше уваги приділяє зовнішньому виглядові жінки, її одягові. Наприклад: *«На ній була нова сукня — подарунок коханого — та сама, з магазину. Сукня мала глибоке декольте — але не спереду, а ззаду — аж нижче середини спини»* [46, с. 116]. Тобто можемо підсумувати, що жінка почала носити замість звичних костюмів спокусливі сукні, що підкреслювали її вроду.

У романі наголошено, що разом із зовнішністю змінилася і сама героїня, тобто слушним буде стверджувати, що одяг у жіночих романах відіграє важливу роль в конструюванні образу героїв: *«Ще пару тижнів тому вона б ніколи не наважилась одягти таке! А тепер їй було приємно відчувати в собі ці незбагненні і, як їй здавалося, незворотні зміни»* [46, с. 116].

На цьому етапі життя героїні наголошено на її красі, а також від імені подруг вказано, що Марта ще й сексуальна: *«Марта згадувала, як,*

збираючись на роботу чи ті курси, дивилася на себе в дзеркало і з жалем думала про те, що вона – така молода, гарна, струнка і, як запевняли подруги, сексапільна, досі залишається сама» [46, с. 121].

Внутрішні зміни у жінці зауважив і Сергій, який під час зустрічі в кафе наголосив: *«Не знаю... Але щось змінилось. Ви вся сяєте...» [46, с. 127].*

Тобто можемо стверджувати, що разом із новими стосунками змінилася і сама жінка, а саме стала більш впевненою у собі, стала помічати свою вроду та сексуальність.

Авторка ретельно описує взаємини Марти та Дмитра, при кожній нагоді додаючи, на скільки він був турботливим до його нової пасії: *«Він посміхнувся і торкнувся пальцем кінчика її носа, ніби вона була маленькою дівчинкою. Солодкий, забутий материнський жест. У Марти сльози навернулися на очі» [46, с. 118].* Тобто можемо стверджувати, що Роздобудько доклала зусиль, щоб передати, на скільки героїня була щасливою у нових стосунках, тим більше, що до цього вона пережила нещасливий шлюб та розлучення.

Марта відчуває себе щасливою та закоханою, раз у раз переглядаючи свої погляди на життя. Зрештою, вона і сама зізнається собі у почуттях: *««Я – дурапа! Закохана кретинка!» - сказала собі Марта і почала прокручувати подумки таблицю множення. Принаймні, цифри не викликали у неї жодних емоцій і Марту попустило» [46, с. 158].*

Велику роль у формуванні моделі жіночого буття відіграє і так зване везіння. Якщо події у романі розпочалися саме із так званого щасливого дня для Марти, то згодом жінка все це ще раз переосмислює та деталізує. Зокрема, наголошено: *«Доля крутнулася обличчям в її бік і тепер можна було сказати — тут все моє: сонце, повітря, просякнуте запахами і звуками, місто, квіти, дерева. Увесь світ!» [46, с. 156].*

Однак роздумуючи про своє везіння, жінка також згадує про дівчину, яку почала шукати та про її матір. Вона доходить до висновку, що нещасливим можуть допомагати тільки нещасні: *«Люди, хоч що кажеш, великі*

егоїсти! Коли нема що робити — завжди готові кинутись на допомогу, співчувати, охкати над чужою бідой, а варто лиші закружляти на веселій каруселі власних почуттів, як проблеми інших одразу відходять в небуття, витираються з пам'яті, мов їх і не було» [46, с. 157]. Зрештою, вона вирішує не залишати усе просто так, а самотійно навідатися до Сергія, підозрюючи спочатку його у причетності до зникнення його колишньої нареченої.

У цей час авторка зображає героїню як наполегливу та рішучу жінку. Але біля під'їзду вона бачить, як Сергій приїздить до будинку із якоюсь дівчиною, яка, ймовірно, Зоя: *«Дівчина йшла непевною ходою. Перед тим, як зникнути в дверях, боязко озирнулася. Марта механічним жестом зняла окуляри. Вона б могла дати на відсіч не тільки руку, але й голову: це була Зоя!» [46, с. 162]. Вона робить висновок, що Сергій навіжений і йому, на жаль, вдалося повернути його кохану.*

Вперше тригер про рабство у романі згадано тільки у середині, причому практично випадково – Марта просто у цей час дивилася телевізор: *«Потім на екрані з'явилися фотографії зниклих – здебільшого юні, дівочі. Певно, більшість з них тікали від тутешнього насильства, аби потрапити до іншого?» [46, с. 87].*

Згодом ця тема розкрита краще. Аліса, полетівши із коханим на острови, опиняється у рабстві без речей та засобів для існування, а чоловік безслідно зникає із її життя. Читач може припустити, що він тепер заклопотаний іншою дівчиною, якій може світити аналогічна доля.

Що стосується Марти, то сюжет розвивався за схожою аналогією. Дмитро говорив їй про швидке весілля, ремонт у своїй оселі, яка стане їхньою та багато іншого. Особливо читач насторожується, коли бачить згадку про путівки, на які чоловік залишає гроші. Адже у випадку із Алісою, вона потрапила у рабство саме після того, як погодилася на дивовижну подорож до островів. Поїздка описана як вкрай визначна подія у житті Марти. Ірен Роздобудько максимально деталізує переживання героїні, побоювання, що вона не зможе стати гарною парою своєму коханому:

«Перед такою важливою поїздкою, в якій напевне з'ясується, чи підходять вони одне одному, коли поза межами кордону лишається їхня робота, побут, проблеми і, як знову ж таки кажуть нині - «цукерно-квітковий період» [46, с. 164].

Однак плани зруйнував випадок. Пізно ввечері до Марти приходить Сергій, якого вона хоче вивести на числу воду зі своїм новим залицяльником. Для цього жінка телефонує на номер із телефону Зої, однак чує телефон у кишені Дмитра.

Бачимо, що авторка подає цю сцену короткими рядками, що схожі до вірша та окремими підрозділом. Після того, як жінка розуміє, хто її новий молодик, втрачає свідомість. У наступному розділі стає зрозумілим, що вона у лікарні та що у неї різко підвищився цукор.

Уже в лікарні стає очевидним, що Дмитро виявився «вербовщик, дилер», тобто підшукував гарних дівчат для подальшого рабства. Тобто Марта могла повторити долю дівчини, сюжетна лінія якої розвивається паралельно, однак випадок перешкодив цьому.

Образ Зої розкривається тільки наприкінці роману. Він відмінний від образу Аліси, котра таки потрапила у тенета. У випадку із цією дівчиною, то їй вдалося в останній момент зметикувати, що загрожує небезпека та сховатися: *«А про те, що він збирається її лишити за кордоном, вона дізналася випадково, напередодні від'їзду. Почула телефонну розмову. Почула і втекла. Переховувалась, до матері їхати побоялась, адже у них міцна мережа і агентура – знаходять і під землею» [46, с. 182].* Що стосується сукні, яку приміряла Марта, то Зоя її здала до магазину, аби отримали хоч якісь кошти задля того, щоб мати за що ховатися від нового кавалера: *«Сукню вона віддала разом із телефоном в кишені. Як ми і гадали, була схвильована і просила повернути за сукню хоча б частину грошей» [46, с. 182].*

Хоча протягом усього роману читач був упевнений, що Зоя також потрапила до сексуального рабства. Розв'язка виявляється доволі

позитивною для цієї дівчини. Що стосується Марти, то тільки завдяки Сергію, який напрочуд вчасно прийшов назустріч, їй вдалося врятуватися і не повторити долі Аліси.

Висновки до розділу 2.

Ірен Роздобудько володіє майстерністю створення яскравих образів, розвитком сюжету та розкриттям глибоких тем. Її мова багата та образна, а стиль письма допомагає відчувати атмосферу та емоції персонажів.

Роман «Гудзик» став популярним завдяки складному сюжету і глибокому психологічному аналізу персонажів. Роман розповідає історію кохання і втрати, зради та ненависті. Твір «Гудзик – 2. Десять років по тому» – це продовження першого роману. В ньому авторка досліджує події, які відбулися в Україні в період Революції гідності (2013-2014), тому він набуває рис соціально-політичного піджанру. Ірен Роздобудько вдається глибоко розкрити персонажів та показати їхню еволюцію з плином часу, тому їхні емоційні та психологічні перетворення відзначаються протягом обох творів.

Роман «Фаріде» Ірен Роздобудько – це важливий твір, який має значну художню цінність. Він присвячений подіям на окупованому нацистами Криму під час Другої світової війни та героїчним діям кримських татар на прикладі звичайної виховательки, що врятувала низку єврейських дітей, однак згубила власну долю.

У романі «Метелик не кричить» авторка підводить читачів до того, що раптова зміна життя завдяки багатому незнайомцеві, про якого жінка нічого не знає, рідко завершується так, як у казках. У романі «Метелик не кричить» Ірен Роздобудько подала кілька доль жінок, що схожим чином могли потрапити до великих неприємностей закордоном.

РОЗДІЛ 3.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ І. РОЗДОБУДЬКО У ШКОЛІ ТА ВИЩІЙ ШКОЛІ

3.1. Методичні основи уроку позакласного читання «Кіно та література: точки перетину. Історії татарки Саїде Аріфової у романі «Фаріде» Роздобудько та фільмі А. Сеїтаблаєва «Чужа молитва» (9 клас)

У загальноосвітніх навчальних закладах з українською мовою навчання вивчення української літератури здійснюється за наступними програмами, затвердженими Міністерством освіти й науки України:

- «Українська література 5-9 класи: Програма для учнів загальноосвітніх навчальних закладів», автори Р. Мовчан, К. Таранік-Ткачук, М. Бондар, О. Івасюк, Л. Кавун, О. Неживий;
- «Українська література: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи (рівень стандарту)», автори Р. В. Мовчан та ін.;
- «Українська література 10-11 класи. Програми для профільного навчання учнів закладів загальної середньої освіти» автори М. Жулинський, Г. Семенюк, Р. Мовчан, М. Сулима, Н. Левчик, М. Бондар, О. Камінчук, В. Цимбалюк.

Проаналізувавши ці програми, можемо стверджувати, що вивчення творчості Ірен Роздобудько програмою не передбачено. Це є суттєвим недоліком, адже на нашу думку учнів потрібно активно знайомити із сучасними письменниками, які отримали визнання в літературному житті країни та пишуть про актуальні речі. Зважаючи на те, що вивчення творчості Ірен Роздобудько не передбачено чинною програмою МОН з української літератури, робимо висновок, що ми можемо ознайомитись з творчістю письменниці за бажанням вчителя на уроках позакласного читання, або ж позакласних заходах, таких як: літературні вечори та конференції.

Особливості уроків позакласного навчання вивчали, зокрема, О. Слижук [53], О. Жила [30], І. Співак [56], С. Довгалюк [29] тощо, звертаючи увагу, що у наш час така форма освітньої діяльності потребує змін та трансформацій.

С. Довгалюк зауважує, що останніми роками зміст шкільної програми з української літератури для 5-9 класів суттєво оновився, уведено чимало зразків сучасної дитячої прози як для текстуального вивчення на уроках, так і для позакласного читання. Новочасна українська література за часовими межами охоплює переважно 90-ті роки ХХ – початок ХХІ століть, тобто період незалежності України [29, с. 200].

Натомість С. Ушневич наголошує, що духовне відродження українського народу неможливе «без впливу художньої літератури на формування національної свідомості. Однак, щоб література здійснювала інтелектуальний та виховний вплив, треба сформувати в дитини вміння читати художні твори, належним чином сприймати дійсність, вчитися робити самостійні висновки» [61, с. 80].

Н. Волошина говорить про важливий підхід до методики позакласного читання та розвитку читацької культури серед учнів, основна ідея якого полягає в тому, що позакласне читання має бути націлене на задоволення індивідуальних інтересів та духовних запитів кожного читача. Основною метою є розвиток особистості через читання та розширення її світогляду. Н. Волошина вказує: «Уміле керівництво позакласним читанням в системі впливу на школяра поряд із соціальним оточенням, каналами інформації спрямовує і стимулює самостійне читання учнів. Воно зумовлене, крім того, розвитком читача, з одного боку, і розвитком мистецтва – з другого» [9, с. 123].

Важливо пам'ятати, що позакласне читання не повинно бути обмежене лише тими творами, які включені до шкільних програм. Замість цього, воно повинно бути вибором, який дозволяє учневі самостійно обирати книги або

твори, які він хотів би прочитати, і які відповідають його інтересам та смакам. Тому педагогу доцільно запропонувати ознайомитися із творами І. Роздобудько. Адже сучасні дослідники та педагоги Я. Голобородько [15], Н. Акулова [1], Н. Галушка [10–11], І. Бородій [6] одностайно визначають потенціал творів І. Роздобудько у контексті масової літератури.

У цьому контексті, старшокласники, які вже мають певний досвід читання, можуть виявляти особливий інтерес до гостросюжетних та пригодницьких творів. Це пов'язано з їхніми потребами в емоційному напруженні, динамічних сюжетах та незабутніх пригодах героїв.

Сучасна українська проза, зокрема творчість І. Роздобудько, може стати частиною цього важливого процесу. Твори сучасних авторів відображають сучасні теми та проблеми, з якими стикається сучасне українське суспільство. Читання таких творів допомагає учням легше розуміти світ навколо них і розвивати критичне мислення.

Вважаємо, що позакласне читання сучасної української прози, включаючи твори І. Роздобудько, може сприяти розвитку літературної грамотності учнів, розширити їхні літературні знання і стимулювати інтерес до читання як самого по собі, так і як інструмента для розуміння світу. Такий підхід сприяє формуванню в учнів вміння аналізувати тексти, робити самостійні висновки та розуміти важливість літератури у формуванні національної свідомості.

У ході позакласного читання учні мають зрозуміти, що певні теми можуть бути спільними для літератури та кіноіндустрії, як-ось історія про кримську татарку, котра врятувала низку єврейських дітей. Крім розглянутого нами роману-апокрифу І. Роздобудько «Фаріде» із вказаною історією працював і режисер А. Сеїтаблаєв у фільмі «Чужа молитва».

Такий урок цікавий тим, що фільм не є екранізацією книги, як часто можна зауважити, однак під різними кутами кожен із творів мистецтва розповідає про татарку Саїде (Фаріде).

Педагог повинен докласти зусиль, аби учні краще ознайомилися із творчістю режисера Сеїтаблаєва. Відомо, що Ахтем Сеїтаблаєв – один із найвідоміших в нашій країні режисер, сценарист та актор одночасно. Доклав чимало зусиль до створення, зокрема, фільмів «Кіборги», «Захар Беркут», «Чужа молитва», «Хайтарма», які відіграють важливу роль у боротьбі з інформаційною війною, яку РФ розгорнула проти України. Після початку повномасштабної російсько-української війни став начальником служби зв'язків зі ЗМІ 241-ї окремої бригади ЗСУ [2; 40].

Народився 11 грудня 1972 року в Узбекистані у сім'ї кримських татар, який було депортовано вдалою СРСР у ході Другої світової війни. Влітку 1989-го року з родиною повернувся до Криму, до цього чуючи багато про півострів від батьків. В одному із інтерв'ю режисер розповів про своє повернення: «Мій двоюрідний брат посадив мене в машину і повіз у бік Бахчисараю. А це 11 липня. На під'їзді до міста вже зовсім інший ландшафт. Ви відчиняєте вікна, бо спека, літо. І всюди пахне лавандою!» [40].

Шлях Сеїтаблаєва у кіноіндустрії розпочався із 2003 року, коли йому діставалися переважно епізодичні роль і фільмах та серіалах українського виробництва. 2007 року дебютував як режисер, у початковий період його режисери у прокат вийшли телевізійна стрічка «Квартет для двох», комедія «Фабрика щастя», а також мінісеріал про радянську акторку Едіт Береш «Осінні квіти».

Зміна пріоритетів та яскравий стиль режисера Сеїтаблаєва почали вимальовуватися із 2013 року, коли виходить історична військова драма «Хайтарма» про трагедію кримотатарського народу. Сюжет фільму заснований на реальних подія. Глядачі високо оцінили стрічку, а режисер згодом отримав низку нагород та відзнак за свою роботу, зокрема Премію Національної спілки кінематографістів України відразу в кількох номінаціях. Режисеру важливо було донести проблему депортації кримських татар до глядачів: «Після перегляду фільму про депортацію кримських татар я часто

чув слова про те, як страшно і як боляче, що ми так мало один про одного знаємо. Для мене це дуже цінний і важливий відгук публіки» [34].

Історія кримських татар крізь призму жіночої долі лягла і в основу фільму «Чужа молитва», який відзняв відомий український режисер кримотатарського походження А. Сеїтаблаєв. В основі сюжету – історія Саїде Афірова (1916–2007 рр.) – це, як ми наголошували вище, визначна серед кримотатарського народу праведниця світу, що в роки Другої світової війни врятувала 88 дітей. А в часи депортації кримських татар. Як і мати А. Сеїтаблаєва, жінка була вивезене до Азії. Після повернення до півострова праведниця та режисер жили на сусідніх вулицях, однак за життя не зустрічалися і не спілкувалися. Про її долю режисер дізнався уперше із програми «Жди мене», яку вів Ігор Кваша. Від тоді Сеїтаблаєв за життя жінки цікавиться її історією, однак фільм вирішив зняти тільки після її смерті.

Отже, перша частина уроку позакласного читання повинні бути присвячені загалом творчості І. Роздобудько та А. Сеїтаблаєва і їхньому шляхові до зображення долі кримських татар.

Після цього, необхідно проаналізувати особливості фільму та книги, вказати на обсяг, розгортання сюжету та роки, в яких відбуваються події. Учні мають розуміти, що і книга «Фаріде» і фільм «Чужа молитва» засновані на реальних подіях. Цікавим є той факт, що прем'єра стрічки в Україні відбулася 18 травня 2017 року. Це не випадкова дата, адже саме 18 травня 1944 року відбулася депортація кримських татар. У наш час це День пам'яті жертв депортації кримських татар.

Варто відзначити, що у фільмі подано тільки події 1944 року, тоді, як письменниця І. Роздобудько у книзі «Фаріде» поставила собі за мету зобразити усю життєву долю праведниці. Так, у сюжеті фільму кримська татарка Саїді Аріфова працює вихователькою у дитячому будинку під час німецької окупації Криму 1944 року.

Вважаємо за необхідно достатньо уваги приділити аналізу сцен із фільму та книги. Важливо детально проаналізувати і політику окупаційних режимів щодо євреїв. Учні побачать на початку фільму єврейську сім'ю, яка знає про те, що усіх євреїв шукають німці. «Тату, там німці», – наголошує син Іцхак, котрий щойно повернувся додому. Старий розуміє, що їм утікати уже пізно, однак сподівається заховати дітей, аби хоча б ті вцілили. Зокрема, привертає увагу такий діалог:

«– Як вони самі виживуть?»

– У нас нема виходу! Євреїв убивають! Ми мусимо рятувати дітей. Вони мають вижити. Нехай хоч вони» [75].

Офіцер наголошує, що він має список усіх євреїв і рано чи пізно знайде усіх, однак для цього потрібний час. Він намагається допитати про місце розташування євреїв у батька, власника хати: *«Мені шкода витратити свій час на євреїв. Я хочу з цим покінчити. Де євреї ховаються? Адреси!» [75]*, однак старий чоловік із сивою бородою не відповідає. Після того, як усіх вивели із будинку, німець запропонував старому обміняти адреси схованок євреїв на його життя. Єврей нічого не відповів, мовчки пішов за всіма іншими.

В приміщенні, куди звозили євреїв, раніше була синагога, однак німці не це не зважали. Як відомо, синагога — юдейський молитовний будинок чи приміщення, де юдеї вивчають Святе Письмо, моляться Богові. Тобто для окупантів було байдуже, де проводити роботу по знищенню євреїв. Це підкреслює низький моральний офіцерів та солдат стан окупаційного режиму, яким було байдуже, де вбивати людей.

Привертає увагу те, що у фільмі наявні дві сюжетні лінії: події німецької окупації у 1944 році та сучасний світ. Щодо останнього, то у наші дні зображається, як один із врятованих хлопчиків професор Іцхак Флешлер потрапив до лікарні і прийняв рішення розповісти правду про його спасіння в дитинстві: *«Я мушу все розказати, мушу» [75]*.

Окремо учні мають попрацювати над назвами твору та фільму. Так, «Фаріде» І. Роздобудько походить від імені головної героїні. А в основу фільму лягла назва «Чужа молитва». У першій сцені на лікарняному ліжку професор молиться арабською. Згодом глядачі розуміють, що це була саме та молитва, яку ще у 1944 році єврейських дітей навчила Саїде.

Крім цього, пропонуємо такі питання для обговорення:

– різниця між літературною та кінематографом на прикладі історії про татарку Саїде (Фаріде)?

– вплив історії на кіно та літературу. Чи повинні письменники та режисери висвітлювати історичні теми?

– чи відрізняються насправді радянський та німецький окупаційні режими?

Як домашнє завдання учитель може запропонувати учням написати короткий відгук або рецензію на книгу та фільм, в якій вони висловлять свої думки про долю кримських татар та євреїв у період Другої світової війни.

3.2. Особливості заняття «Соціальні проблеми сучасності в масовій літературі. Роман І. Роздобудько «Метелик не кричить» (українська література, старша школа)

Вивчення соціальних проблем сучасності в масовій літературі, зокрема аналіз роману Ірен Роздобудько "Метелик не кричить", є важливим аспектом у розвитку шкільної освіти. Це не лише сприяє формуванню літературної культури та розширенню знань про історію української літератури, але й розвиває критичне мислення та аналітичні навички студентів.

Висвітлення актуальних соціальних тем в масовій літературі дозволяє молодому поколінню краще розуміти та оцінювати складні аспекти сучасного суспільства. Роботи, які торкаються проблематики сучасності, стають своєрідним дзеркалом, в якому відображається реальність, а вивчення таких творів допомагає студентам знаходити зв'язок між художнім текстом та соціокультурним контекстом.

Так, роман Ірен Роздобудько "Метелик не кричить" стосується актуальних сучасних соціальних проблем, що робить його особливо цікавим для аналізу в університетському середовищі. Вивчення цього твору сприяє усвідомленню студентами не лише літературного мистецтва, але й глибоких соціальних та філософських аспектів, які в ньому втілені.

Загалом, включення романів із соціальною спрямованістю у програму вивчення допомагає студентам розкривати складність та багатогранність сучасного світу через призму художньої літератури, сприяючи їхньому комплексному освітньому розвитку. Треба також додати, що завдяки соціальній тематиці студенти ВНЗ можуть розвивати читацьку активність, розширювати словниковий запас, вдосконалювати навички критичного мислення, та відкривати для себе нові ідеї та світи, які збагачують їхнє розуміння світу.

Тому мета заняття ознайомити учнів із романом «Метелик не кричить» І. Роздобудько, в якому розглядаються теми кохання та сексуального рабства в контексті сучасної української літератури. Сприяти розумінню соціальних проблем, з якими стикаються головні герої, та розвитку навичок критичного аналізу літературних творів.

На цьому занятті студенти матимуть можливість вивчити роман І. Роздобудько, який відображає важливі теми кохання та сексуального рабства в сучасному контексті. Вони також розглянуть соціальні аспекти цих проблем та розвинути навички аналізу та обговорення літературних творів.

Цей роман має допомогти учням краще розуміти складні соціальні питання та сприяти розвитку емпатії та глибокого розуміння проблеми. Читання творів на цю тему має наступні переваги:

1. Підвищення освіченості. Твори такого жанру допомагають учням дізнатися більше про серйозні соціальні проблеми, які існують у світі, і розвивати свою глобальну освіченість.

2. Сприяння обговоренню проблем. Читання запропонованих творів може стимулювати обговорення важливих питань на уроках або в

позакласний час, що сприяє виробленню критичного мислення та веде до розуміння наслідків певних дій.

3. Розвиток емпатії. У творах, де розповідають про страждання та незахищеність людей, учні можуть розвивати почуття співчуття та емпатії до інших, а також бути готовими до боротьби з такими негативним соціальними проявами у майбутньому.

4. Підвищення свідомості щодо проблем, з якими стикаються люди в різних країнах і умовах, а також подій, що до цього можуть призвести.

5. Збагачення літературної освіти. Це також спосіб розширити літературну грамотність учнів та ознайомити їх із сучасними творами, які розглядають актуальні проблеми.

Звісно, важливо підходити до вибору таких творів з урахуванням віку та психологічних особливостей учнів, а також обговорювати їх з вчителем або батьками. Проте читання творів соціальної тематики є важливою складовою літературної освіти та розвитку соціальної свідомості студенти.

На початку вивчення творчості авторки студенти повинні коротко ознайомитися із її біографією. Школярі мають розуміти, що Ірен Роздобудько є видатною сучасною українською письменницею, яка активно працює у літературному світі протягом останніх 20 років. Народилася в 1962 році в Донецьку та отримала освіту журналістки в Києві. Свій письменницький талант вона виявила пізно в житті, майже у 40 років. До цього вона працювала як журналістка, редакторка та виконувала інші роботи.

Її літературний дебют відбувся у 2000 році з виданням першого детективного роману під назвою «Мерці». Після цього вона написала безліч інших романів, серед яких «Гудзик», «Арсен», «Одного разу», «Мандрівки без сенсу та моралі», «ЛСД. Ліцей слухняних дружин» та багато інших. У 2020 році вийшов її роман «Метелик не кричить»,

Твори Роздобудько часто підкреслюють роль жінок у суспільстві, їх сили та вольового ставлення до життя. Вони розглядають питання гендерної рівності та вміння жінок долати труднощі. Цінність обраного для аналізу

твору полягає насамперед у тому, що він вчить, як не довіритися багатому залицяльникові, що обіцяє розкішне життя та кохання до останнього подиху. Такий залицяльник береться нізвідки, однак вміє зачарувати свою жертву та зробити максимально для того, аби позбутися впливу друзів чи родичів у її житті.

Студенти повинні володіти вмінням виділяти найважливіші уривки із тексту та аналізувати цитати із твору. Серед тем, які варто проаналізувати педагогу із учнями у контексті роману – це швидка зміна дивовижної краси острову, куди потрапила дівчина, на «діру», в якій їй згодом доведеться бути. Початково острів зображений як місце надзвичайної краси та гармонії, що відповідає настрою головної героїні. Однак уже вранці дівчина бачить таку картину: *«Прикриваючись простирадлом, вона оббігає всі кутки помешкання, мимохідь дивуючись, як вона не помітила вчора, яка це «діра»* [46, с. 137]. Аліса не знаходить жодних своїх речей, зникла і валіза, і навіть її взуття. Звісно, вранці вона також не побачила і свого нового коханого.

Дівчина розгублена та намагається налякати чоловіків, що довкола неї, поліцією, однак, звісно, це не допомагає: *«Зараз повернеться мій чоловік! Ми викличемо поліцію! Ми туристи, громадяни іншої країни! — погрожує вона»* [46, с. 138]. Розділ завершується тим, що дівчина пручається як може, однак за це її б'ють у живіт. Після цього її побили ще й в обличчя: *«Червоні струмки з носа ллються на груди, на простирadlo. Чоловіки стягують простирadlo. Аліса втрачає свідомість...»* [46, с. 139]. Обговорення реакції головної героїні на зміну обставин та спробу привернути увагу інших може відкрити двері до обговорення соціальних аспектів сучасного суспільства. Крім цього, студенти повинні подумати над тим, нащо Роздобудько вводить контраст між мальовничим островом та проблемами, із якими зіштовхнулася дівчина уже вранці після приїзду.

Загалом у ході опрацювання вказаного твору, учням треба надати перелік питань, над якими вони мають детальніше поміркувати:

1. Студенти можуть розмірковувати про те, як головна героїня та інші жертви сексуального рабства були обмануті та як ця трагічна ситуація розвивалася в творі. Це може спонукати їх до більш обачливого ставлення до несподіваних пропозицій та осіб, які намагаються їх обманути.

2. Обмірковування вказаної проблеми може включати аналіз причин та наслідків сексуального рабства, а також зусиль, які роблять організації та активісти для боротьби з цією проблемою.

3. Студенти можуть дослідити психологічні наслідки сексуального рабства для жертв та розглянути, які види підтримки та реабілітації можуть бути доступні для тих, хто потрапив у подібні ситуації.

Загалом аналіз цих тем може сприяти розвитку критичного мислення, емпатії та соціальної свідомості студентів. Педагоги повинні створити безпечне та відкрите середовище для обговорення цих чутливих питань, а також дати можливість висловитися кожному.

Також вважаємо, що обговорення теми сексуального рабства у контексті твору може підкреслити важливість літератури як інструмента для освіти та стимулювати діалог щодо важливих суспільних питань.

Висновки до розділу 3.

Вивчення творчості Ірен Роздобудько в школі має велике значення з кількох причин. Ірен Роздобудько – одна із найвідоміших українських письменниць сучасності, яка активно працює вже протягом останніх 20 років та написала понад 35 художніх книг.

Пропонуємо такі уроки позакласного читання, пов'язані з творчістю Ірен Роздобудько, як урок позакласного читання «Кіно та література: точки перетину. Історії татарки Саїде Аріфової у романі «Фаріде» Роздобудько та фільмі А. Сеїтаблаєва «Чужа молитва» (9 клас) та урок позакласного читання «Соціальні проблеми сучасності в масовій літературі. Роман І. Роздобудько «Метелик не кричить» (11 клас). Ці заняття спрямовані на вивчення та аналіз

творчості Ірен Роздобудько та обговорення важливих тем та соціальних питань, які вона висвітлює у своїх романах.

У першому випадку мова йде про долю євреїв та кримських татар у часи другої світової війни. Вивчення історичних фактів і трагічних подій цього періоду розширює їхнє розуміння світової історії та показує, як війни впливають на життя людей та їхню долю. Також, урок допомагає учням розуміти важливість пам'яті про історичні події та жертви людей у минулому.

У другому із вказаних занять з підіймається важлива соціальна проблема сексуального рабства. Роздобудько у романі детально описує один із цілком життєвих шляхів того, як молоді дівчата опиняються у сексуальному рабстві за сотні тисяч кілометрів від рідного дому. Для студентів важливо розуміти цю проблему, оскільки вони вже дорослі та можуть бути свідомими громадянами. Вивчення роману та обговорення його теми сприяє підвищенню усвідомлення цієї проблеми в сучасному суспільстві та підкреслює важливість боротьби з нею.

ВИСНОВКИ

Було узагальнено, що жіноча література – це художні твори різних напрямків та жанрів, написані жінками. У таких текстах представниці прекрасної статі прагнуть виявити змістовне наповнення поняття, пов'язане з її проблематикою і поетикою, близькими для жінки. Українська жіноча література має низку видатних представниць, які активно висвітлюють феміністичні теми у своїх творах. Наприклад, Оксана Забужко, наприклад, в своїх романах аналізує жіночий досвід, ставить питання ідентичності та сексуальності. Галина Пагутяк відома своєю поетикою, яка висвітлює життєві та інтимні аспекти жіночого існування. Оксана Пахльовська в своїх романах аналізує ролі жінок у сучасному українському суспільстві. Марія Матіос часто вдається до історичних сюжетів із простого народного життя, зображаючи драму жіночої душі і так далі.

Ірен Роздобудько належить до однієї із найвідоміших в Україні письменниць сучасності, яка плідно працює останні 20 років саме на літературній ниві, написавши понад 35 художніх книг. Народилася майбутня письменниця 1962 у Донецьку, згодом здобула освіту журналістки у Києві. Заявила авторка про свій літературний хист майже у 40 річному віці, однак до цього працювала журналісткою, редакторкою та займала низку побіжних у її житті посад. Так, 2000 року було видано її перший детективний роман «Мерці». Згодом було написано та по кілька разів перевидано романи «Гудзик», «Арсен», «Одного разу», «Мандрівки без сенсу та моралі», «ЛСД. Ліцей слухняних дружин» та багато інших. 2020 року було видано роман на соціальну проблематику «Метелик не кричить», а 2021 – історичний роман-апокриф «Фаріде», що стали об'єктами нашого аналізу. Найчастіше у головній ролі її романів постають жінки, які часто беруть на себе чоловічі обов'язки, проявляють кмітливість, гостроту розуму, сильний характер та палку вдачу.

Роман «Гудзик» відзначається глибоким аналізом психології головних персонажів, Єлизавети, Дениса і Ліки. Він розглядає теми кохання, зради, брехні, віри та пошуку сенсу життя, материнства тощо. Роман розповідає історію Дениса і Єлизавети та її Ліки, чия доля перетнулася в дуже несподіваний спосіб через ряд випадкових подій. Авторка ретельно осмислює психологію своїх героїв, розглядаючи їхні внутрішні конфлікти та почуття, занурюється у проблеми минулого, які не дозволяють налагодити сучасне життя. «Гудзик – 2. Десять років по тому» – це своєрідне продовження сюжету, де Денис намагається знайти Ліку, що полетіла до Америки. Розглядаються теми кохання, зради, пошуку сенсу життя і соціальних проблем. Роман також висвітлює події національної революції в Україні (Майдан), які стають важливим тлом для розвитку сюжету, тому можемо говорити про видозміну піджанру та зміщення внутрішніх моральних цінностей до політичних проблем.

Особливим у її творчості є роман-апокриф «Фаріде», в основі якого життя кримської татарки Саїде Аріфової, яка належить до праведниць світу, адже в часи німецької окупації врятувала низку єврейських дітей від розстрілу, ризикуючи власним життям. Авторка видозмінює ім'я героїні та наголошує, що не прагне претендувати на статус історика, її метою є розповісти жіночу історію, передати тотожність німецьких та радянських тоталітарних режимів. Цей роман також привертає увагу тим, що життя праведниці зображене на у дитинстві, в молодості, у зрілості в депортації та у старості, коли жінка повертається у Крим. Порівнюючи сюжет роману із наприклад статтею про Саїде Аріфову на сайті «Іслам в Україні» можемо стверджувати, що у багато чому письменниця спростила й охудожнила долю героїні, однак в цілому їй вдалося передати трагедію кримських татар та показати долю цього народу таланом однієї жінки.

Події у романі «Метелик не кричить» відбуваються у наш час. В центрі оповіді – три жінки, які не знайомі між собою, однак пов'язані схожими долями. Головною героїнею можемо вважати Марту, адже події

розвиваються довкола її життя. Аліса – студентка, котра через багатого залицяльника потрапила у рабство. А Зоя – дівчина, образ якої авторка деталізує переважно через діалоги та думки Марти та її колишнього нареченого Сергія, їй вдалося підслухати розмову багатого залицяльника та вчасно втекти. Авторка у такий спосіб подає події у романі, що здається, ніби усе, що трапилося із Алісою, за кілька днів чекатиме і Марту, тобто використано мотив перестороги. Найкраще описано образ саме Марти, яка розлучилася із чоловіком, мала низку труднощів на роботі, не приділяла собі належної уваги. У випадку Аліси, то вона також повірила багатому залицяльнику, який не просто докладав зусиль, аби догодити дівчині, а й пропонував швидке заміжжя. Після того, як дівчина погодилася їхати, багатий чоловік виготовив їй закордонний паспорт та завіз на острів та залишив у сексуальному рабстві.

Вивчення творчості Ірен Роздобудько в школі є цікавим та корисним завданням, яке допоможе учням поглибити своє розуміння української літератури та культури. Урок позакласного читання «Кіно та література: точки перетину. Історії татарки Саїде Аріфової у романі ‘Фаріде’ Роздобудько та фільмі ‘Чужа молитва’ (9 клас) має за мету допомогти учням поглибити розуміння роману «Фаріде» Ірен Роздобудько через порівняння його з фільмом «Чужа молитва.» Порівнюючи два різні медіаформати, учні розвивають аналітичні навички, сприяють розвитку медіаграмотності, і розуміють долю євреїв та кримських татар у роки Другої світової війни.

Заняття в межах курсу історії української літератури у ВНЗ «Соціальні проблеми сучасності в масовій літературі. Роман І. Роздобудько ‘Метелик не кричить», то тема людського рабства досі залишається болісною для України та низки інших держав. Ірен Роздобудько докладала зусиль, аби описати розкішне залицяння багатих чоловіків до пересічних жінок, які через свою віру у казку потрапляють у вкрай несприятливі умови, з яких потім можуть вирватися тільки одиниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акулова Н. Ю. Коммеморація в художній структурі роману Ірен Роздобудько «Якби». Молодий вчений. 2014. № 4(07)(2). С. 20-24.
2. Ахтем Сеітаблаєв розповів, коли планує прем'єру фільму «Мирний-21». *Детектор* медіа. 27.08.2022. URL: <https://detector.media/infospace/article/202278/2022-08-27-akhthem-seitablaiev-rozproviv-koly-planuie-premieru-filmu-myrnyu-21/> (дата звернення: 8.09.2023)
3. Барбара Н. Жестова поведінка персонажів у романі Люко Дашвар «Село не люди». *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Філологічні науки. Літературознавство. 2015. № 9. С. 9-13.
4. Белімова Т. В. Образ села в романах Марії Матіос і Люко Дашвар. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Філологічні науки. 2015. № 2. С. 15-19
5. Бокшань Г. І. воєрідність художньої реалізації архетипних рис первозданної жінки в повісті Галини Пагутяк «Захід сонця в Урожі» *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Сер. : Філологічні науки. 2014. Вип. 4.13. С. 29–33
6. Бородій І. Б. Функціонування лексем на означення любові у романі І. Роздобудько «Зів'ялі квіти викидають». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Філологічні науки. 2011. Вип. 28. С. 36-38.
7. Вайноренє І. Герої Джейн Остін у дискурсі сучасної англomовної жіночої прози (досвід літературного аналізу роману К. Шин «Три дами Вейсманн з Вестпорту»). *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]*. Серія : Філологія (мовознавство). 2015. Вип. 21. С. 228-231.

8. Вірич О. В. Жіноче щастя як екзистенційна проблема в романі М. Матіос «Майже ніколи не навпаки». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2018. Вип. 34(1). С. 11-16.
9. Волошина Н. Й. Система позакласного читання. Наукові основи методики літератури : навч.-метод. посіб. К. : Ленвіт, 2002. С. 121–126.
10. Галушка Н. В. Жанрова специфіка детективної прози Ірен Роздобудько. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Сер. : Філологія. Літературознавство. 2011. Т. 166, Вип. 154. С. 37-40.
11. Галушка Н. Проблематика і поетика роману «Гудзик» Ірен Роздобудько. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. 2014. Вип. 19. С. 242-245.
12. Герасименко Н. Популярна література кінця ХХ–початку ХХІ ст. : монографія. Тернопіль : Джура, 2010. 264 с.
13. Голобородько Я. Елізіум. Інкорпорація стратогем. Харків : Фоліо, 2009. 187 с.
14. Голобородько Я. Українська fashion-література : тексти і цінності Ірен Роздобудько. *Вісник Національної академії наук України*. 2010. № 1. С. 42–49
15. Голобородько Я. Художнє IQ Ірен Роздобудько. Українська література в загальноосвітній школі. 2011. № 6. С. 5–8.
16. Горболіс Л. М. Музика як смислова домінанта Роману Ірен Роздобудько «Прилетіла ластівочка». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2019. Вип. 43(1). С. 12-15.
17. Городнюк Н. А. Концепт одягу та семантика дендизму у романі Михайла Івченка «Робітні сили». *Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту)*. 2012. Вип. 14. С. 98
18. Городнюк Н. Мотив речі та уречевленої людини у романах В. Домонтовича «Доктор Серафікус» та В. Набокова «Захист лужина». *Наукові*

записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Літературознавство. 2012. № 35. С. 236-247.

19. Гуляк Т. М. Феміністичний компонент у жіночому детективному романі: компаративний аспект (на матеріалі творів Ірен Роздобудько «Подвійна гра в чотири руки» і «Випускний вечір» Дороти Сейерс). *Прикарпатський вісник НТШ. Слово. 2019. № 2. С. 470-476.*

20. Гундорова Т. Жінка і дзеркало. *Ї. 2000. № 17. С. 87–94.*

21. Гундорова Т. Кітч і Література : травестії. Київ : Факт, 2008. 284 с.

22. Гундорова Т. Постмодерна бездомність. Постчорнобильська бібліотека: український літературний постмодерн. Київ : Критика, 2005. С. 159-177.

23. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми : ст. та есеї. Київ : Грані-Т, 2013. 548 с.

24. Гурдуз А. І. Концепт води в романі Олени Печорної «Кола на воді» *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2015. Вип. 39. С. 72–75.*

25. Гурдуз А. І. Мотив сходження в романі Олени Печорної «Грішниця». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2014. Вип. 36. С. 50-53.*

26. Гюльтекін Г. Зображення жіночих образів у романі у процесі розвитку літератури модернізму від періоду Танзимату до національної літератури. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2021. Вип. 49(2). С. 72-78.*

27. Дашвар Л. Мати все : роман; передм. О. Герасим'юк. 3-є вид. Харків : Клуб Сімейн. Дозвілля, 2015. 336 с

28. Джугастрянська, Ю. Ірен Роздобудько: коли жінка поет... *Дивослово. 2009. № 1. С. 59–61.*

29. Довгалюк С. В. Твори сучасної дитячої літератури на уроках позакласного читання. *Таврійський вісник освіти. 2017. № 1. С. 200-207*

30. Жила С. О. «Ношу я в собі два сонця»: урок позакласного читання за романом Мирослава Дочинця «Мафтей». *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.* : Педагогічні науки. 2018. Вип. 2(1). С. 136-143.

31. Коломієць О. В. Художня рецепція подій Другої світової війни в українській еміграційній літературі крізь призму екзистенційного образу прірви (на матеріалі роману Івана Багряного «Людина біжить над прірвою»). *Мова і культура.* 2012. Вип. 15, т. 6. С. 392

32. Кошова І. О. Володимир Винниченко. «Записки Кирпатого Мефістофеля» (конспект уроку позакласного читання з української літератури. 10 клас). *Вісник Черкаського університету.* Серія : Філологічні науки. 2016. Вип. 1. С. 90-104

33. Крижанівська Г. Т. Тексти жанру «власна історія» в сучасних англomовних жіночих журналах: формально-структурні та мовні особливості / Г. Т. Крижанівська. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Філологія. 2018. Вип. 37(3). С. 143-146.

34. Куришко Д. Режисер Сейтаблаєв: хочеться вірити, що нової депортації татар не буде. BBC Україна. 15.07.2014 URL: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2014/07/140714_ahmet_odesa_ie_d (дата звернення: 8.09.2023)

35. Лукьяненко Д. В. Роман «Гудзик» Ірен Роздобудько: спроба філософсько-психологічного потрактування життєвої драми. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського.* Серія : Філологічні науки. 2013. Вип. 4.12. С. 135–140.

36. Марчук Л. М. Візуалізація філософії чуттєвого сприйняття в романі Ірен Роздобудько «Зів'ялі квіти викидають». *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта.* Серія : Філологічна. 2021. Вип. 18. С. 30-37

37. Мельничук М. М. Проблема впливу творів кіномистецтва на свідомість та підсвідомість особистості глядача. *Психологія і особистість.* 2017. № 1. С. 268-278

38. Михайлюк Ю. Філософські мотиви у прозі Ірен Роздобудько. *Науковий вісник Чернівецького національного університету. Слов'янська філологія*. 2012. Вип. 648-649. С. 103-108.
39. Міт'яй З. Гендерна проблематика у сучасній жіночій прозі. *Українознавчий альманах*. 2010. Вип. 4. С. 138-141.
40. Прокопишин Т. Ахтем Сеїтаблаєв: «Ми віримо, що окупація тимчасова». *The Ukrainians*. 2.02.2022. URL: <https://theukrainians.org/akhthem-seitablaiev/> (дата звернення: 8.10.2023)
41. Роздобудько І. «Масовість» сприймаю, як ознаку попиту» : [інтерв'ю з Ж. Куявою] Літ.Акцент. 2012. URL: <http://litakcent.com/2012/11/05/iren-rozdobudko-masovist-spryjmaju-jak-oznakupopytu/> (дата звернення: 8.10.2023)
42. Роздобудько І. «Мені цікаво грати у власну гру» : [інтерв'ю з укр. письменницею / записала Атаналія ТА. Друг читача. 2010. № 13 С. 4.
43. Роздобудько І. Гудзик : психол. драма. Харків : Фоліо, 2007. 222 с.
44. Роздобудько І. Гудзик-2. Десять років по тому. Роман. К.: Нора-Друк, 2015. 320 с
45. Роздобудько І. Дванадцять, або Виховання жінки в умовах, не придатних до життя : роман-алюзія. Харків : Фоліо, 2006. 286 с.
46. Роздобудько І. Метелик не кричить : роман. Київ : Нора-Друк, 2020. 220с.
47. Роздобудько І. Фаріде : роман-апокриф. Київ : Нора-Друк, 2021. 229 с.
48. Роздобудько І. Я знаю, що ти знаєш, що я знаю / Ірен Роздобудько. Київ : Нора-Друк, 2011. 240 с
49. Романенко О. Архетип села у високій та масовій літературі (на матеріалі творів Г. Пагут'як, В. Медвідя, Люко Дашвар). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство, мовознавство, фольклористика*. 2011. Вип. 22. С. 15-19

50. Романенко О. Семіосфера української масової літератури: Текст. Читач. Епоха. Київ : Якубець А. В., 2014. 364 с.
51. Систалюк Р. Л. Методична розробка заняття з позакласного читання у 6 класі. *Іноземні мови*. 2010. № 4. С. 55-57.
52. Сізова К. Інтегровані уроки української мови та літератури на матеріалі твору Марії Матіос «Солодка Даруся». *Український педагогічний журнал*. 2021. № 4. С. 214-221.
53. Слижук О. А. Ігрові технології на уроці позакласного читання фентезі («Петрусь химородник» Дари Корній). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2019. № 3. С. 184-193
54. Словник української мови: в 11 томах. Том 5, 1974. С. 124.
55. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. С. 820.
56. Співак І. Вивчення творів Дж. Р. Р. Толкіна на уроках позакласного читання. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Сер. : Філологічні науки. 2018. Вип. 17. С. 208-214
57. Стельмах Х. Теорії жіночого письма та феміністична критика. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. *Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. 2012. Вип. 19. С. 357-365.
58. Теліга О. Вибрані твори. К. : Смолоскип, 2006. 344 с.
59. Титюк А. К. Жанр «жіночий детектив» в оцінках літературної критики. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди*. Сер. : Літературознавство. 2013. Вип. 2(2). С. 122-128.
60. Улюра Г. Гендерні студії в літературознавстві: навч. посібник; за ред. В. Л. Погребної. Запоріжжя : Запор. нац. ун-т, 2008. С. 218
61. Ушневич С. Е. Формування національно свідомої мовної особистості засобами художніх творів про Майдан (на уроках позакласного читання). *Обрії*. 2017. № 1. С. 78-81

62. Філоненко С. Гендерна проблематика і нова концепція особистості жінки в сучасній українській жіночій прозі. URL: www.bdpu.org/philological_faculty/.../s.../gender1.doc. (дата звернення: 8.10.2023)
63. Філоненко С. «Гудзик 2», або що може трапитися після десятирічного проміжку часу? : [рец. на роман І. Роздобудько «Гудзик-2»]. Буквоїд. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2015/09/08/073814.html>
64. Філоненко С. Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х років ХХ століття : монографія/ Київ ; Ніжин : АспектПоліграф, 2006. 156 с.
65. Філоненко С. Масова культура: між естетикою, технологією та політикою/ Українська культура. 2013. № 11. С. 32–37. 195
66. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр : монографія/ Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2011. 432 с.
67. Філоненко С. О. Детектив зі смаком лимонаду : [рец. на роман І. Роздобудько «Подвійна гра в чотири руки»]. Буквоїд. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2015/07/-10/072939.html>.
68. Форманова С. В. Механізми кодових перемикачів у романі Ірени Карпи «Фройд би плакав». *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2016. Вип. 35. С. 96-101.
69. Хамітов Н. В. Самотність як феномен людського буття : автореф. дис. / Хамітов Назіп Віленович. Київ, 1998. 34 с.
70. Хандарис Ю. В. Функціонування пейзажу як елементу композиції літературно-художнього твору URL: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Philologia/3_-110058.doc.htm
71. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза: постмодерний період : навч. посіб. Київ : Академія, 2008. 248 с
72. Хороб М. Грані художнього буття: нариси з української літератури ХХ століття : (дослідж., ст., крит. етюди). Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 428 с.

73. Черкашина Т. Ю. Наративні виміри художньо-біографічної прози : монографія / Черкашина Тетяна Юріївна ; Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ : Резніков В. С., 2009. 200 с.

74. Чужа молитва / реж. А. Сеїтаблаєв. 2017. URL: https://www.youtube.com/watch?time_continue=7&v= (дата звернення: 15.09.2023)

75. Швець Г. Д. Лінгводидактичні засади укладання збірок художніх текстів для читачів-інофонів. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету . Педагогічні науки. 2013. № 2. С. 173-180

76. Швед О. Художні та естетичні аспекти невербальної комунікації. Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. 2013. Вип. 27. С. 423-437.

77. Швець Ю. «Не наше» кіно. Чи заслуговує Україна власної культури?. *Кіно-театр*. 2015. № 6. С. 11–15.

78. Шмельова Р. І. Жіноча проза як літературознавча проблема: художньо-прагматичний аспект. *Молодий вчений*. 2019. № 9(2). С. 347-350.

79. Шутова Л. І. Жіноче письмо: міф чи реальність? (лінгвостилістичні особливості сучасної української жіночої прози). *Лінгвістичні дослідження*. 2014. Вип. 38. С. 176-180.

80. Яценко О. Специфіка використання художніх засобів у мовотворчості Ірен Роздобудько. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2011. Вип. 15. С. 397-399

81. Czym jest literatura popularna. URL : <http://antykwarjatmit.pl/literatura-popularna>

82. Kristeva J. *Tales of Love*. New York: Columbia University Press, 1987.

83. Letowski M. «Arystokratyczna» krytyka kultury masowej i popularnej / M. Letowski. – Режим доступу : <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s.6462> 231. *Literatura elitarna kontra masowa. Pesymizm i katastrofizm J. Stempowskiego (cz.*

II). URL: <http://mariuszrakoski.pl/literatura-elitarna-kontramasowa-pesymizm-i-katastrofizm-j-stempowskiego-cz-ii/> 232. Nycz R. Sylwy współczesne/ Kraków : Universitas, 1996. 219 s

84. Skwarczyńska S. Wstęp do nauki o literaturze. T. 3 / S. Skwarczyńska. W. wa : PAX, 1965. 412 s.

85. Kloskowska A. Kultura masowa. Krytyka i obrona / A. Kloskowska ; Biblioteka socjologiczna. Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 2011.

86. Witosz B. Genologia lingwistyczna/ Katowice, 2005.

87. Genette G. Palimpsests: Literature in the Second Degree / Gérard Genette ; transl. by Channa Newman & Claude Doubinsky ; foreword by Gerald Prince. Lincoln : University of Nebraska Press, 1997. 480 p.

88. Partridge E. Origins : A Short Etymological Dictionary of Modern English / E. Partridge. — Routledge, 2006.

89. Skeat W. W. A Concise Etymological Dictionary of the English Language / Walter W. Skeat. Oxford University Press, 1927. 688 p. 171. Weretiuk O. Reflections on Identities in Andrzej Stasiuk's and Juriy Andruhovich's Travel Narratives / O. Weretiuk // Наук. записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. : Літературознавство. 2016. № 44. С. 104–111. 181

90. Žindžiuvienė I. E. Travel Narratives in Retrospection: New Tendencies Versus Tradition / I. E. Žindžiuvienė // Žmogus kalbos erdvėje : mokslinių straipsnių tęstinis leidinis / leidžia Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto Užsienio kalbų katedra. Kaunas, 2010. № 6. P. 145–153.